

~~2432~~ EX BIBLIOTH.
NATIONIS HUNGAR.
VITEBERG.

136 SIGNAT.   27
c1c1cCCCXIII.

Hung. I. 57.
57
(Grab. I. 1782.)

H.W. 132.
Bibliothek
d. UNGARISCHEN INSTITUTS
an der Univ. Berlin

Ung VIII A 136

A

A

Mi

Köz

No

sége

defe

tato

v

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

Augustus Herman. Franckelnek,

Sz. Ir. Prof. és Predikatornak

Oktatófa

A'GYERMEK NEVE-

LE'SRÜL

Az igaz Isteni félelemre és
kegyeségre

*Mint vitessenek a kis Gyermeknek;
Közbeszédetésbe foglaltatott Virth Ambrus
Norimb. Predik. által, most pedig szük-
séges voltáért és a közönséges haszonért ker-
désfekre foglalva Magyar nyelvre fordít-
tatott: Melly munkával minden válláson lé-
vők alkalmassan élhetnek, mert itt a hit
dolgául nem disputáltak, hanem*

Kiváltképpen a kegyes

SZÜLE'KNEK

és a hiv

PRÆCEPTOROKNAK

*jó és kegyes tanáts adatik mint viseljék magokat
jó lelki esmérettel a gyermekek körül, hogy az
ő tisztékben az Istennek büvöségös aldá-
sát várhassák magokra.*

Nyomatattatott Hallában Orbán István

l. 1711.

A' Tekéntetes, Nemes és Nemzetes
ROTH MIHALY
Uramnak

Nemes Sääros Vár megye akkori érdemes Vice - Ispánnjának, és a hires Eperjesi Collegium egyik első Inspectorjának Éc. nekem nagybötöszületre méltó Patronusomnak; haszonlóképpen azon Nemes ágbul szármozandóknak, vagy abba bé oltotnak, ugy mint:

A' Nemes és Nemz. iffju
ROTH MIHALY Uramnak,
azon alté prætítulált Uram kedves Fianak.

A' Nemes és Nemz.
ZIMMERMAM ADAM Uramnak,
ánéhai B. eml. Z. MMERM. ADAM Uramnak, életbe hagyott, és Tek. Roth Mihaly Uram Atyai gondviselése alatt fel nevelt Fiának, most penig a hires Jenai Aca-
demiába tanuló Iffjaknak, item

A' Nemes Nemzetü és jó indulatu iffju
ROTH JA' NOSNAK, *item*
A Nemes és jó indulatu
ROTH SIGMONDNAK, *item*

A' Nem. s' kegyes Iffiatskának
ROTH GYÖRGYNEK.

Mind azon (pl tit.) nevezett nagy Uram kedves Fiainak,

A^o Tekéntetes és Nemzetes
SZALAI SUSANNA

Afzszonynak,

*"Tek. és Nemz. ROTH MIHALY
viram Szerelmes Házas Társának, nekem
penig nagy tisztelettel illendő Patronámnak;
a mint hasonlóképpen ezen Tek. Matro-
nát ékesítő viragzó személyeknek:*

A^o Nemes, tiszta életü és kegyes
Szűznek

ROTH MARIA Afzszonynak,

A^o Nemes, tiszta életü kegyes
Szűznek

ROTH SUSANNA Afzszonynak,

A^o Nemes és kegyes szüzetskének

ROTH JUDITH nak

*Mind fejenkent ezen bokros Nem-
zetségü Familiának, a Magyar Nemzet kö-
nyv plántáltatott, most sok fele keresztt alá
nyomatott Kristus Anya Sz. egy házának
része szerint Dajkának, nagyobb részül pe-
nig jó reménységinek, az Atya Istenül Sze-
relmes Fiaért a Kristus Jესusert minden némü
Leiki és Testi áldást, kívánt békeséget, és
hosszu, de minden boldogsággal meg korö-
názott, időhett kívánok.*

Ajánló Levél.

TEkéntetes Uram és Aszszanyom!
Minek utánna Isten Kegyelmebiül
esyre vettem volna à mi Nemye-
tünk között lévő fok fogyatkozásoknak és vissz-
szá fordultságokozak okait, azok között, ha
nem leg fobbnek, bizony nem alá valónak ta-
láltam à Gyermekek nevelésnek el mulatását, à
mellynek igazságát bővön és világossan meg le-
hetne mutatni, ha magátul nyilván nem volna
mindennek, à ki tsak à dolognak considera-
tiojában elméjét egy kevesé futtatja. Jollehet
penig, hogy egyéb szükséges informationkra
tartozó könyvetskeink, ám bárigen kevesek,
ugyan mégis találatnak; de à gyermek neve-
lésrul nyelvünkön még talám éppen nem talál-
tatott, melly fogyatkozásnak kárát elégge so-
ha meg nem bősülhetjük. Hogy, azért édes
Nem-

Nemzetemnek ebbe használnék, vagy csak
 együgyü tehetőségem szerint tisztá szívvel és sze-
 retettel, használni igyekez nem; Mar régen
 forgattam elmémbe, hogy é terhet vállomra
 venném, mivel láttam hogy nálamnál tehet-
 ségesbek é nyavalát nem akarják érzeni és tud-
 ni, vagy más okokból pennájokat nem moz-
 ditják. Vettem azért ezen kegyes és Tudos
 Auctornak munkáját kezem alá, mint hogy
 csak rövidut mutatással egyszer-s mind az
 igaz kereszténységre-is vezet. A mipedig
 ennek ajánlását illeti, nem találhattam vol-
 na Ekklesiaink kebelébe kegyelmeteknél
 érdemesbet és illendöbbit, ugy mint kiket à
 kegyelmes Ur Isten sokak fölött szép Nemes és
 jólnevelt magzatokkal meg áldott (Solt. 127.3.
 Luth. magyavazatja szerint.) Mert valni
 való dolog, hogy kevés szülék nevelik és tanít-
 tatják olly nagy szorgalmatossággal és költség-
 gel fiaikat és leányzoikat (retterés nélkül szó-
 lok:) mint kegyelmetek Tek. Uram és
 Afszonyom, mert hogy azokrul ne szólj-
 ak, kik már à Mennyei karba vagy à sz. há-
 zasságba által helybeztettek, csak é táblán

praesentalt szép számu ékes olajfa ágok kö-
 zül (à mint Sz. Dav. szól Solt. 123.3.) à ta-
 nítottó, à Biblia olvasás és à katechisatio meg
 nem szünt. A mellynek áldása fonnis ma-
 rad mindenha, és hirdettetni fog valahol è
 munkával élni fognak. Végtere ezen aján-
 lásom által egyszer s - mind akartam hálado
 voltomat is meg mutatni. Mert mennél
 inkább kívánczytam az idvőség utárul job-
 ban taníttatni, és azért nyughatatlanul is fá-
 radoztam, hogy à végre az Academiákra ki
 mehessék; annyival szivesbben igyekeztem
 azt publicè meg hálálni, minek utánna azon
 kívánt tzealomra promoteáltattam à kegy-
 elmetek Uri gratiájából. Vegyé azért jo ked-
 vel és patrociniujja alá kegyelmetek
 Tek. Uram és Afiszonyom ez akarmin-
 némü munkátskát, mellyet én örök monu-
 mentumul az egész Nemes Familiának tisz-
 tességére erigálni magamba régen föl tettem.
 Az örök es egyedül bölts Isten penig tartsa
 meg kegyelmeteket mind egyig álhatatos áldá-
 sa és protectioja alatt az ő ditsőségére à Je-
 sus Kristusban, terjessze à Nemes Famili-
 át még

át még több ágakra, hogy emelkedjek és gyarapodjak a Kristus romladozott Sionának dajkálkodására, mind az az ő utolsó eljöveteleig.
Amen.

Szívéből kívánja.

Kegyelmetetnek

Iráni Sz. Mihály napján
1711. Esztendőben.

alázatos és köteles
Szolgája.

B. G.

A 4

A' I, N, L,

A' I. N. L.

I. A' Gyermekek nevelésnek
méltóságáru

nevezet szerint

A' tanítónak és a' tanulónak
tzelljarul.

Kérdés: *Mire kel vigyáznom, minek elő-
tté Praeptort akarok házambor fogadni?*

Felelet:

MEg mondom kegyes Atyámfia,
tsak adj helyet jó tanátsomnak.
Bizony nagy dolog a' Gyerme-
kek mellé kegyes és jámbor tanítót
nyerni, a' ki egyedül Isten ditsőségére,
és a' reá bízott gyermekeknek, elő-
mentekre vigyázzon: Melly eránt, fo-
kan a' szülek közül gondatlanok, hogy
vagy

vag
nek
te a
ma
Kri
jo v
Ho
ta'e
alka
Min
kela
alka
gek
K.

F
ben
Isten
ha v
tud.
tízt
onno
gyül
ízere

vagy a gyermek neveléssel nem törőd-
nek; vagy akarkire bizzák, minek elöt-
te az ő életét és tanéttásra való alkal-
matosságát meg próbálják, ha tud. il. a
Krisztus lakozike ő benne? ha vagyone
jó vége? s miért adta magát a *functiora*?
Holott Pharaó az ő barmait, nemakar-
ta' egyebekre bizni, hanem a kiket arra
alkalmasnak talált 1. Mos. XLVII. 6.
Minálunk ollyakat vesznek néha os-
kola Mestereknek, a kik semmire sem
alkalmasok, 's erre a fz. munkára elé-
geknek kell lenni nekik.

K. *Mitfoda vége és tzejlja legyen a jó iffjan-
nak, mikor Preceptorságra adja
magát?*

Fel. Valamint a gyermek nevelés-
ben, ugy az oktatásban - is kíváltk. az
Isten dicsőffégére legyen a tzel. Mert
ha valaki csak világi hasznot keres, hogy
tud. il. tápláltatása, ruházatja, valami
tisztre és állapotra *promotiója* legyen,
onnet hejába várod az oktatásnak igaz
gyülmölsét. A hol penig az Istennek
szeretete tétetik fundamentomul más

ártalmas tekintet nélkül mint amott
 fz. Jan. XXI. 15. Kristus Urunk Péter-
 ben előbb à magához való tisztá szere-
 tetrül akar bizonyos lenni, mint sem
 à juhoknak és baranyoknak őrzését reá
 bizná (*Lege Pasoris Praef. Lexic. Maj.
 premisám*) ott ketség nélkül minden
 dolog szereintsés lészén, és az Istennek
 ditsősége leg kevesbé meg nem sérte-
 tik, ha semmit benne el nem mulat, à
 mi è végnek meg nyeresére tartozik,
 sőt inkább az Istennek Itelő széke elei-
 be citáltatván jó lelki esmérettel meg
 álhat, à gyermekkel szeretteteti magát, à
 szüléknek panaszolkodásra alkalmas-
 ságot nemád. Mint hogy pedig fz.
 Pál intése szereint 1. Cor. X. 33. kevesen
 tekintenek az Isten ditsőségére, hanem
 inkább hogy kenyeret, ruhát és pénzt
 érdemljenek, azért nem tsuda, hogy
 olly kevés aldást tapasztalunk à tanit-
 toknak bár fáradságos munkajokban;
 mert à hol tsak à jutalomra vagyon te-
 kéntet, ott nem lehet szívbeli kívánság,
 hogy az Isten áldja meg à kisdedeket;
 hanem

hanem inkább azt forgatja a tanító elméjébe, hogy már fölösleg-is megfzolgálta bérét. Innét ha valasztás adatik eleikbe, mindenkor azt a *conditiót* valasztják a hol több jutalmat remélhetnek, vagy kevesebb munkajok léfzen; Sőt ha már felválták-is a gyermekeket, de ha más *offeráltat*ik nekik, a honnét talám több jön bé, ott hagyjak előbbenit ezért. Ez illyen béresek nyilván nem ígérhetik magoknak az az Istennek áldását és kegyelmét, sőt inkább az ő haragjátul méltó félni nekik, azért hogy nem azokat keresik a mellyek Kristuséi, hanem a mellyek-magokéi Phil. II. 27.

Mitfoda elsőségek vagyon tehát mások fölött az olyan gyermekeknek, a kik olyan Præceptort nyernek, a ki egyedül az Isten ditsőségét és szerelmét hordozza maga előtt?

Fölötte nagy *prærogatívájok* vagyon, mert ha ez szorgalmatosfan igyekezik az Isten ditsőségét előmozdítani, lehetetlen hogy a gyermekeket-is szüntelen ne intse az Istenni félelemre és enged-

gedelmességre: Mellyet sem a tanító sem a tanuló soha meg nem bán.

Mit kell tehát azok fölöl tartani, a kik ugy intik a gyermek tanulásra és munkára, hogy az által jövődöben elélhessenek, tisztességet és gazdagságot nyerhessenek? Fel. Nem tartom helyeseknek az illy *montivumok*at, miért hogy a fő tziel helyet könnyen egy meg étető tziel tészen. A' nélkül - is kéz az embernek szive magából bálványt tfinálni, és hasának gondvifelésére adni magát, avagy jó és vidám napokat keresni, annyival is inkább ha arra fel gerjesztetik, és olly tziel adatik eleibe, a mellyre minden ö dolgait szabja.

Ugy de ez, illyen modon a tisztességek és jó napoknak representatioja által föl indittatnak a szorgalmatosságra es engedelmességre? Fel. Iollehet valami bolond reménység által föl indittathassanak nagy szorgalmatosságra; de hameggondolod ellenbe, mint tellyék meg az ö gyöngye elméjek tisztesség kívánással, irigységgel és más titkon magokat bé
szin-

szinlelő vétkekkel, à mellyek valaha inkább ártani fognak mind magoknak 's mind másoknak, és az időörség utába nagy akadályt szereznek, mert az olly világi *respectus*ba mind inkább 's inkább bé merülnek, mellybül könnyen eszedbe vehedd melly boldogtalan gyermekek legyenek azok, à kik illyen módon neveltetnek fel. Innét az *experientia* tanitt, hogy à kik érett állapotba jutnak, kevesfé köszönik szüléjeknek vagy *Præceptoroknak*, hogy jobb kerésztenyi módon nem tanították őket.

Hat ugyan ez illyen repræsentatiot à mennyibe lehet félre tegyeme? Fel. Igen-is: Es hiven azt tanátslom, hogy minden tehetségébül álhatatoffan tsak az Istennek félelmére és szeretetre inditfad föl à gyermekeket, és à Léleknek igaz Nemességét, melly az Istenképenek meg ujjulásában áll, eleven főstéssel pingáld le eleikbe. Es így az Apostol intese szerint neveljétek őket fenyéttékben és az Urnak félelmében, Eph, VI, 4. Ezen *motivum* tartosb és

hathatosb léfzen è világi ditsöségnek
ördögi representatióinál.

II. Az elmére való gond- vifelésrül.

Mint hogy az emberi elmének két facultasi avagy ereji vagynak, az értelem és az akarat, kérdem azért mellyikre kelly vigyáznom? Fel. Mind àkettöre. Mind az értelemre mind az akaratra.

Hát nem jól tselekszike az à ki tsak az értelemre visel gondot, hogy tud. il. à gyermek az igazságot meg esmérni és erteni tanulhassa? Fel. igen-is nem jól, és kevés jót várhatni annak tanittásából, azért hogy el felejtí azt à mit leg inkább kellett tekinteni, tud. il. az ő akaratját meg törni. A'ki azért igyekezik, à gyermeket tudosbbá tenni, à vigyáz ugyan annak értelmére, à melly magában jó, de nem elég, ha el mulatja az ő akaratját engedelem alá hozni: Végre meg tapasztalja, hogy hejába munkalódott. De ugyan az értelemnek-is idvösséges tudományt kell meg fogni, ha az akarat-

ratnak kényszerítés nélkül kellen ötet követni.

III. A' Kegyelességre vezető eszközökrül.

I. A' Példa adásrul.

Ki adjon jó példát a gyermekeknek? Fel. A' szülek, öreg Atyák és Anyák, a gondviselek s. a t. Mert bizony nem elég Præceptort tartani nekik, a ki moresekre tanitfa, azon kívül magok hogy roszpélda adással járjanak előttök, vagy rendetlen szeretetekkel el kényesétfek, a mikor a Præceptor jó nevelés alá fogta öket; azért a szüleknekis szükfég hogy jo példával legyenek hozzájuk.

Kitfodák többek? Fel. A' tselédek, a kikkel tárfolkodnak a gyermekek; Annak okaért azon kell lenni a szüleknek és tanittóknak, hogy a feslett erköltsü tseleddel vagy másokkal-is szükség kívül ne hagyják tárfolkodni fiaikat, hogy haszontalan fötsögéssel, tisztátalan beszédekkel és tselekedetekkel meg ne botrán.

botránkoztassák és vesztegeffék őket.
Oh mellyfokan el vesznek e miatt!

Kitfoda még több? Leg főképpen a
præceptor vigyázzon, és minden erejé-
vel ojjá magát, hogy az alatta valók
leg kisseb gonosz példát se vegyenek
efzre ő benne, mert a gyermek min-
dent el követ, jó légyen vagy gonosz,
innét az ő tülök adatott botránkozta-
tás leg veszedelmesebb.

*Mitül félo hát, ha jó példát nem adnak a
gyermeknek, de inkább meg botránkoztat-
ják?* Fel. Leg kiváltképettül, hogy midön
látják az ő szüleiket vagy tanítóikat
részegeskedni, haragoskodni, bujal-
kodni, szitkozódni, esküdni, veszeked-
ni s- át. egy szoval a testnek, kívánsá-
gát, a szemeknek bujalkodásokat, és
az életnek kevélységet; az ő példájok-
bul ugy meg tanulják hogy az után
nem egy könnyen utáltathatják meg
vélek azon vétkeket.

De mi hafzna vagyon ellenbe a jó
pelda adásnak? Fel. Az hogy bátran
a magok példájokra *provocalhassanak* a
mint

mint sz. Pál tselekedett Phil. IV. 9. A
 mellyeket, ugy mond, tanultatok, vet-
 tetek-is, hallottatok-is és NB. láttatok-
 is én bennem, azokat tselekedjete, és
 a békeffégnek ístene leszen ti vele-
 tek. Ha immar így meg szokott a
 gyermek vigyázni az ő előtte járóinak
 példájokra, egy intés elég leszen a go-
 nosznak távoztatására; péld ok. ha
 mondja a tanitto: Nem láttad azt én
 tölem s a t.

Mire kell itt még-is vigyáznom? Fel.
 Nem kevés hasznot tévsz, ha valami
 kedves és gyönyörködtető munkát vé-
 fsz elődbe a gyermeknek szeme lát-
 tára: mert noha ő csak a külsőt látja,
 de véletlenül, a szép virtusu munká-
 kra nagy kedvet oltsz beleje, és akkor
 leg jobban segíthetsz neki a tudomán-
 nyal, ha a szorgalmatos sörkengetéssel
 egyfzer s- mind hozzá járulsz, hogy a
 jó példákra igen vigyázzanak, azokat
 köveffék, és meg mutassák tulajdon-
 képpen miben állon a jó példa, s-mint
 kelleffék azt követni,

Mit

*Mit kell tselekedni midön à gyermekek
rossz példát látnak? Fel. intés nélkül ne
hagyják őket, de hiven intsek arra, hogy
az olly rut példát ne kövessék, hanem
inkább meg utálják, és az ellenbe való
virtusnak adják önnön magokat, és ha
mászfzor olly gonosz tévöt, látanda-
nak szabadon de alázatofsággal és em-
berféggel meg fedjék.*

*Mit kellesek azoknak jól confideratio-
ba venni, à kik meg botránkoztatják à
gyermekeket? F. Jól meg láfsák hogy
Kristus Urunknak amá mondása, rajtok
bé ne tellyefedjék: Valaki égygyet
meg botránkoztat az én bennem hívö
kitfínyek közül, jobb volna annak,
hogy egy malom kü köttetnék nyaká-
ra, és vettetnék à tengernek örvényé-
be Matth. XVIII. 6. Söt nem tsak à
nyilván való bünöktül, kell magát ol-
talmazni hanem hogy tudatlanfaga
és gondatlansága által valami bünre
utat ne nyisson. Mellyet mindazáltal
oh melly gyakran el mulatnak!*

Hogy lehet az meg, hogy véletlenül
és

és tudatlanságbul-is majd valami bü-
 re alkalmatosság adatik? F. á meg lé-
 fzen külömbféle képpen, péld ok. 1.
 Ha á szülék látják, hogy á gyermek va-
 lamit nem akar meg enni, tehát azt
 mondják néki, im á kutyának vagy á
 matskának adom ha meg nem eszed;
 és ez által kifértik öket á meg evésre
 szoktatni; mit tesznek azzal egyebet
 hanem hogy á gyöngé szivet irigysé-
 gre es gyűlölségre ingerlik? 2. Ha új
 ruhába fel öltöztetik és ditsérik: melly
 szépen hozzájok áll, melly ékeffek ben-
 ne, ha jó lézfesz még-is tisztétjük's át.
 Mit tézfesz egyebet; hanem az ártat-
 lan szivben ugyan erővel vered á kevé-
 lységet, és fösvenységet? és tsudálko-
 zásra méltó dolog melly hamar meg
 fogják azt, mert majdan nézetik azt
 másokkal, mutogatják magokat, ô ru-
 hájokat meg utálják, az ujjat nem örö-
 möft vetik le. 3. Ha el esnek vagy mas-
 okokbul sírnak, és mondják nekik üsd
 meg ezt vagy amazt; üsd meg á föl-
 det, miért estél el; mire tanított egyé-
 bre

bre, hanem hogy a boszszu állás által
 tsöndesítfed le az ö gyöngge elmétské-
 jekot? 4. Ha valami iskátulátskába
 egynehány pénzt adsz nékiek, meg
 hagyván hogy senkinek ne adják; a
 nagy fösvenységre tanítottod. (A' *par-*
simoniának avagy mértékes költségnak
 palástja alatt, minden fösvenyek el szok-
 rák magokat rejteni:) Melly hamar-
 meg tanulják az által a pénz nyeres-
 nek szeretetit? és azt még jó dolognak
 lenni allétják: Ha mondják a szülék a
 gyermekek előtt, ez 's amaz elég gaz-
 dag tsak a zebbe nyul s' még-is jól él;
 majd észre véretik vélek, hogy a gaz-
 dagság valami derék dolog légyen, azért
 ök is az után ohajtanak. 5. Ha vala-
 mi világi ditsőségrül, tisztetségrül és
 hívságos szerentsérül nagy *astimatio*val
 vagy bötsülettel szölsz, ottan el hiteded
 a gyermekkel, hogy az valóba jó lé-
 gyen, a melly után ö-is fog kívánczo-
 ni. Nem ugy, nem! Keressétek első-
 ben az Istennek országát, és annak
 igazságát, és egyebek meg adatnak
 nek-

nektek. Azt gondolod, hogy te a jó nevelésben a kereszténységnek minden reguláit megtartottad, ha bár alattomba minden féle vétkek bé tsufztak a te fiadba? Azért méltán ez-is a meg esméretlen bünök közé számláltatik: Szükség tehát ezeránt, hogy a szülék, tanítottok és gondviselök szüntelen kérjék az Istent szívekbül, hogy ne gyűjtse nek mind magokra mind az alatta valóikra veszedelmet; és az Istennek sulyos ítéletit, melly a botránkozásokon leveg, magokra ne vonnyák. A'ki azért ebben illendőkeppen akarja magát böltfen viselni, jó réa vigyázhat mit tselekedjék a gyermekek előtt, és meg gondolhatja mit mond Kristus Urunk Matth. XVIII. 10. hogy a kisedeknek Angyali mennyekbe látják az én Mennyei Atyámnak ortzáját. Innét jól folytathadd, hogy tsak a legkifsebbik botránkoztatás sem röjtetik el Isten előtt.

2. A' Katechismusbéli oktatásrul.

Mi mozdítja elő az igaz kereszténységet a gyer-

à gyermekben? F. A' Katechismus tanítás, az, az, à keresztyeni tudománynak summájára való rövid-és világos oktatás.

Mire kell vigyázni az ilyen katechisatio-ban? F. Hogy ne hagyjak szinte akkorra, midőn már magok à gyermekek alkalmasok à katechismusnak olvasására és könyv nélkül tanulására, de hogy az Anyai tejjel beléjek folytassák azt, mint errül az Anyasz. Hist. Szép példák találtnak. Timotheus tsötsömö korátul fogva (*ἀπὸ βρέφους*) tudta az iráfokat. 2. Tim. III. 15. Roszszul tselekefznek azért azok-is, kik az ö Gyermekeknek gyöngé voltokért, öket Isteni félelemre nem szoktatják.

Vagynak ollyaténok, à kik à gyermekeknek fölötté-is sokat adnak eleikbe könyv nélkül tanulásra, mit kell arrul tartani? F. A' közép ut leg jobb, sem igen kevésfel nem kell öket el mulatni, sem sokkal nem jó meg terhelni. Hogy az ö gyöngé fejetskéjek, az által el ne fáradjon és meg ne erötlenedjék; tsak szinte oktatás nélkül ne maradjanak. *Mé-*

*Mégis mond meg nekem mint kellesték
el kezdenem a gyermekekkel való oktatást?*

F. Mihelyen ízólni kezdenek tanulni,
ottan a mi Idvözöttö Jésus Kristusunk-
nak esméretire rzilozó sz. irásbéli rövid
mondásotskákat vilagoffan és gyakor-
ta mondj el előttük hogy meg foghaf-
sák, minek utánna jól meg fogták, a
mint meg tarthatják magyarázd meg
nékik egy keveysé, mindenkor arra hoz-
ván, ki miképpen mi egyedül a Kristus
Jésus érdemeért nyerjük meg büneink-
nek botsánatját és idvözüljünk; A
mint-is hogy tsak ő érette és ő nála,
egyetemben az Atyánál és, a sz. Léleknél
minden szükségünkbe, kiváltképpen
halálunknak oráján Istenbe való tellyes
és szívbeli bizodalommal szzeretett, ir-
galmasságot, segítséget és szabadulást
keresünk,

Mit kell erre tovább tselekednem? F.
Innét járulj a Katechismushoz magá-
hoz, annak tulajdon igejit minden ma-
gyarázás nélkül, olly forman hogy
utannad mondhatta előttö fokszor
elol-

el olvasván, lassanként beléjek folytasd; azomba buzgó imádságotskákra, és Davidnak rövid Soltarira - is tanítsd meg őket.

Elége az ha csak könyv nélkül meg tanulják? F. Nem, mert úgy nem tselekeznek többet a szajkónal, a melly-is mafok utan tud tsátlogni, de meg kell szoktatni őket, hogy tsöndeszek legyenek, az ő akaratjok meg törettések. Minden szzeretettel, szeléd-séggel és türeffel azon kell lenni, hogy a sz. Lélek munkájának, melly az olly kitfinyeknek szivekbe nem henyelő, helyet adjanak, hogy az Isteni és Atyafiui szzeretetnek lángotskája az ő szivekbe foganatos légyen. Ezt legkönnyebben lehet ő bennek obrineálni, ha a szülék, és a Præceptor ebben egymásnak kezet nyujtanak, vagy egymást segéttik.

Hat ha a szülék el kényesittik a Gyermekket, és nem hagyják az. ő akaratjokat meg törni? F. Ha gyöngé korokba midön leg jobban meg lehetne, nem hagyják meg hajtani; hanem inkább vigyázatlan-

folytatások és edesgetések által a jó neve-
 ákra, lélt el mulatván meg vesztegetik őket.
 nitsd lehetetlen hogy a sz. Léleknek munká-
 státlárhafsák bennek, mellyet másként
 megte- ömbül származott könnyhallatásokkal
 nem meg láttak volna.

*Hát mint lesz en ha lassuképpen meg nem
 hastod a gyermeknek akaraját? Fel. Ha
 szabad akarajokra botsáttatnak, akkép-
 pen az ő ember annyira el hatalmazik
 bennek, hogy az után se korbátsfal se
 bittal ki nem verhed belőlök; A'hol
 penig ezek mind ketten együtt vagy-
 nak, egy együgyü és fiui oktatás és a
 jeles kereftényi nevelés; ott az Isten
 az ő kegyelmes nevelését örömöft hoz-
 zá adja az olly plántáláshoz.*

*Ha annyira nevellkedett a gyermek, hogy
 a D. Luther kis Katechismussát eleiben ad-
 hassam, mint kezdjem el véle? F. Mint
 egy per Catechismum Historicum igen
 együgyüen adjad eleiben, a mint öfzve
 köttettek azok a mellyek szükségesek
 a hitre és tudományra.*

B

Mu-

Mutasd meg ezt világosbban, mint jut-
 hassanak oda a gyermekek? F. Mint hogy
 ők örömöft halgatják a Historiáknak
 elő befzélését, azért illyen módon ad-
 hadd eleikben, a mint egy más után
 következnek a Katechismusi letzkék.
 tud. il. Kezdetben teremtette Isten az embert
 szentségben és igazságban; az ember pedig az
 Istennek illyen ditsőséges képét a bűn által el-
 vesztette. Erre igérte Isten az emberi nem-
 zetnek, hogy ötet az áldott mag által ismét
 ki segítse. (1. Mos. III, 15.) Azomban az em-
 beri nemzet el szaporodván az olly meg ve-
 szett állapotban, az Istent inkább s-inkább
 fel ingerlették bűneikkel, el annyira hogy Noe
 idejében az egész világ gonosznak találtatott
 nyoltz személyen ki válva: Iánet virozon
 által el vesztette Isten, a jámbor Noet az ö
 tseledivel meg tartván. Az után Abra-
 hámnak meg ujjeotta Isten az áldott mag
 felől tett ígeretét, és a környül metélkedésnek
 szövetéssel meg pösételte. Ettül szármoz-
 ták Isáák, Jocab és a tizen két Patriarkák, a
 kiktül osztan az Izraelnek 12. Nemzetsegi,
 kik

kik köz-
 test sz-
 tetnek
 küldés-
 szentve-
 szolgál-
 Isten a-
 mint
XIX.
 élt a n-
 lyokala-
 ket ad-
 feddet-
 ban o-
 nekün-
 marac-
 tetnek.
 lottette
 Zido-
 és föl-
 nak le-
 netele-
 ontott.
 oktato-

kik között Jüda volt, à kitül Abrahámnak
 test szerint való maradéki Zidóknak neveze-
 tetnek è mái napiglan. Ezek az Istennek
 küldésébül Egyiptomba mentek, holott sokat
 szenvedtek, miglen ismét Moses az Istennek
 szolgálja által ki hozattattak. Ez által attá
 Isten à tíz, parantsolatokat az ö népének, à
 mint à Katechismusba vagynak 2. Mos.
 XIX. és XX. Rész. Az illy törvények alatt
 élt à nép hosszúideig vének, Birák és kirá-
 lyok alatt; és sok Prophétákat és sz. embere-
 ket adott nékiek az Isten, à kik à népet meg-
 feddették az ö bünökrül, és az Istennek utai-
 ban oktatták. A mint ugyan az ö irások
 nekünk idvőségünkre mint egy eszközök fön-
 maradtak, mellyek mi tüliünk ó Test. nevez-
 tetnek. Végre az időnektellyes voltában szü-
 letette Isten az ö Fiát à Jesus Kristust azon
 Zidó nemzetbül, ki az ö életében halálában
 és föl támadásába magát igaz meg tartonk-
 nak lenni meg mutatta, és az ö mennybe me-
 netele után az ö sz. Lelkét láthatóképpen ki-
 ontotta az Apostolokra, kiket ö előre maga
 oktatótt és imádkozni tanított, mint ezt meg

B 2

bizo-

bizonyítják a Katechismusba lévő hitünk igazsáti és az Urul tanult imádság. A' keresztseget-is és az Urnak Vatsoráját [ő] közöttök szerzette, mellyekről tanitt a katech. Ugyan azoknak meg-is parantsolta volt Urunk hogy predikálnák az Evangeliumot, a' penitentiát és a' bűnöknek botsánatját, mellyet ők meg-is tselekedtek mind szóval mind irással, a' honnét vagyon e mai napig-is kezünk között az Új Test. sz. Irás.

Mire kell itt még vigyáznom? F. Arra hogy az Isten kedvéért meg ne maradj az illy historiai tudományban, és a' katechismusnak külső meg tanulásában; de hogy egy szívbeli esméretre és gyakorlatásban álló kereszténységre vezess őket minden szerezettel és szelédséggel, hogy az Evangeliumnak édes utát meg tanulhassák.

Nintse több a' mit meg tartsak? F. Még è szükséges, hogy a' Gyermeknek együgyü és világos kérdések által inkább s-inkább a' Katechismusnak értelmére viteffenek, és a' mint értelme nevelkedik

dik n
és áll
előtte
A' he
lék,
azt,
köny
galm
be g
cumst
és me
A' m
tassa
mag
az ig
el ak
mód
mag
nak
kéfze
tel m
nak
I, Pe

dik neki à szerint gyakran *repetáld* véle
 és álhatatossan reá *applicáld*, mert az
 előtte levő könyvetske is à végretziloz.
 A' honnét következik, hogy sem ászü-
 lék, sem à tanítottok nem kívánhatják
 azt, hogy szóruul szóra meg tanulják
 könyvnélkül, hanem tsak tanulják szor-
 galmatofon *Luth. Katech.* és à kérdések-
 be gyakoroltassanak, à mellyek à *cir-*
cumstantiák, gyermekeknek állapotja
 és meg foghatása szerint változtassanak.
 A' magok szivekre és életekre *provocat-*
 tassanak, hadd tanulják meg próbálni
 magokat, hogy ha hajóle az ő szivek
 az igéhez való engedelmességre, avagy
 el akarnak attul hanyatlani. Illyen
 módon nem tsak meg tudnak felelni à
 magok *conceptusokkal*, de jelesien-is fog-
 nak beszéigetni az Isteni dolgokrul, és
 készek lesznek nagy aláatossággal és bősület-
 tel meg felelni azoknak, à kik számat akar-
 nak venni az ő benne való reménységüül.
 1, Pet. III. 15.

3. A' Biblia olvasásrul és à sz. irás-
béli mondásoknak meg tanu-
lásarul.

*Mit kell meg tartanom à sz. Ir. olvasásá-
rul?* F. Hogy à gyermek, ha arra alkal-
matos, maga olvassa à Bibliát, hadd lát-
sa és esmerje meg önnön maga, hogy-
valamit eddig tanult à Katechismusbul,
mind ott légyen à sz. irásba foglaltatva.
A Præceptor *repetáltassa* à gyermekkel à
mit olvasott, vagy egefzsen vagy tsak
egy részét, arra rövideden intse *serio &
cum gravitate*, hogy azt hit által az ő éle-
tère fordítsa *Töbre mire vigyázzak?* F.
Idején reá szoktasd à gyermekeket, hogy
à sz. ir. helyeit à Katechismusfra tudják
hozni. péld. ok. à Teremtésnek Histo-
riáját az első Articulusra, hogy az után
az ő Katech. à sz. irásra fundálhassák, és
annak mélyebb értelmere juthassanak.
Ez meg lehet rész szerint à Biblia olvasás
közbe. rész szerint, és ugyan *accura-
tus* az után,

H

z. irás
nu-
vasásá-
alkal-
dd láf-
hogy-
usbul,
ltatva.
ekkel à
gy tsak
ferio &
ö éle-
k? F.
e, hogy
tudják
Histo-
az után
flak, és
flanak,
olvasás
accura-
Ha

*Ha egyszer által olvasta à gyermek à Bib-
liáthol Kezdje el usjonnan? Fel. Az. Uj.
Test, mini à mi idvösségünk fundamen-
tomának könnyebb és világosb tükörét,
kivált k. adjad eleiben.*

*Mint viselje abban magát? F. Egy
kevesse itten hofzasblégyen, mint az el-
sö által olvasásban, *exament* indithatz,
hogy lassanként meg tanullják à mi à
Réfzbe foglaltatik, és ugyan *practicè*
mindent *applicálni* kell *mit kell tselekedni*,
Mit kell tselekedni hogy à Biblia olvasásbul
valami opus operatū ne légyē? F. Meg kell
próbálni öket, ha mutatjáké annak igaz
gyümöltstet; ha nē, intsed, hogy az lsten-
igéjével ugy éljenek, mint az ö hitek-
nek tsapó finorjával, és meg kell mutat-
ni azt is. à miben az ö mostani tseleke-
detek nem egyez az olvasott fz. irással.*

*Mire vigyem öket Kiváltképpen? F. A'
Kristusra, az egefz fz. irásnak velejére,
és mindenkor meg kell mutatni, hogy
egyedül ö légyen tökéletes áldozat à
mi büneinkért, és ö à mi életünknek pél-
dája,*

dája, melly szerint a miénket rendel-
 jük. Ezt nagy szeretettel és szelede-
 gel, indító okok által *proponáljad* ne-
 kik, hogy önnön magok Kivánságot
 nyerjenek a Jefus Krístusnak (: a ki
 nekünk lött Istenrül böltseffég, igaf-
 ság, szentfégl és váltság) tökéletes képét
 emlékezetekben és szivekbe hordozni.
 Szükfégl és hafznos az is hogy az olva-
 sás után egy két dictumokat meg tanul-
 taff vélek, es elméikedésre eleikben ad-
 jad. Demihelyen meg tanulták, azon-
 tul kérdetteffenek belölek, hogy azok-
 nak igaz értelmére jussanak, 's ne tsak a
 tsupa igéket récítálják. peld. ok. *Ugy
 szerette Istené világots-a' t.* Kerdezd azon-
 nal: *Ki szerette é világot?* F. az, Isten.
Mit szeretett? F. E, világot. *Mit
 tselkedett é világgal?* F. szerette azt.
Mennyire szerette? F. annyira, hogy
 az ö egy szülött Fiát adná erettes-át.
 Ha így jól kezdted az után öllý könnyen
 foly, hogy ki nem mondhatni. Azon Ki-
 vül mind a két résznek nagy lelki hafz-
 nára

nára lépzen. El se híresd magaddal
 hogy elég légyen, ha tudják *recitalni* a
dictumokat; hanem a mint Krisztus
 Urunk Kivánja Joh. XIII. 17. *Ha ezt*
tudjátok, boldogok vagytok ha tselekszitek.

Mitfoda példával mutatod meg ezt? F.
 Valamint nem elég, ha a tanítvány tud-
 ja az igéket mondani az ő *Præceptora*
 után de mutassa meg azt is hogy meg
 fogta. Tsak még azt tartsd meg it-
 ten, hogy fok *dictumokat* egy máfra ne
 rakj, Külömben ismét könnyen el fe-
 lejtik.

*De hatöbb. sz. ir. mondásoknak meg tanu-
 lására vajon módjok nekik, mint kell eleit
 venni, hogy tsak a tsupa tudományra ne esse-
 nek?* F. Hasznosnak tartanám, hogy
 hetenként egy egy *dictumot* vennél fel,
 a melly leg könnyebb, rövidjebb, a hit-
 ben es szeretethe valo épütre leg al-
 kalmasb volna, azzal kezdened el a he-
 tet, és a szerint vennél alkalmatosságot
 magadnak a szüntelen valo fel serken-
 tésre avagy meg feddésre, ilyen for-

mán: Egyze ez s-ama az azon sz. irasbé-
li mandással; Mit tanultál abba? Mu-
tasd meg, hogy azt valóba meg tanul-
tad? S à t. illy formán olly jelesen hoz-
zá szoknak à *dictum*oknak tanulásához,
hogy nem csak tudni és érteni fogják
azokat, de szépen gyakorolják-is azok-
ba magokat.

Ex. meg lévén mi haszon belöle? F. Igen
nagy, mert minden folyos munka nél-
kül meg tanulják, melly szép harmonia
legyen az irásban à mi Idvösségünkrül;
és hitünknek ágazatit rendesen elő ad-
hatják merő azon sz. irasnak ékes mon-
dásival. Továbba alkalmatosok les-
nek arra-is, hogy az ő reményfégeknek
Fundamentomáruul tulajdon igejikkel
világossan discurrálhassanak.

*Mint vitethessenek erre à gyermeknek leg-
könnyeben?* Fel. H à à Præceptornak
maganak gyönyörüsége vagy on az Ur
Törvényekben és arrul beszét ejjel és
nappal, és az Jsten igéjét igyekezik éle-
tévé változt atni, mint az eledelt testé
és

és vérré, a mint B. eml. *Lutherus* szól, ugyanem esik nehezen nékie jó Kedvel és szívetettel ezt az élő magot minden képpen az ő reá bízott iffjaknak szívükben oltani há, penig ez eránt vétek találatik a *Præceptorba*, tehát rosz vigyázás vagon az iffjakra.

4. A Keresztényi intésekrül.

A sz. Irásnak olvasására mi következék azontul ? F. A szorgalmatos intése Eph. VI. 4.

Mint legyen è meg? F. Világossan és értelmessen, hogy a gyermekek a szívet tudják magokat rendelni. Nem zenebonával, kegyetlenkedéssel, hanem szelidséggel és engedelmefféggel; hanem ha már grakran volt, és a környül álló dolgok valóságos és keményebb intést kívánnyanak, különbe mindjárt elein a nagy rivasztás által ugy el ijesztetnek a gyermekek, hogy az intést nem helyessen foghassák meg, avagy leg kevesbé ne jó kedvel végyék bé.

Miz

rasbé-
Mu-
tanul-
hoz-
fához,
fogják
azok-

Igen
a nél-
monia
krül ;
ö ad-
mon-
les-
eknek
jikkal
ek leg-
ornak
az Ur
el és
kéle-
tefté
és

Mit kell még meg tartani? F. Hogy az ilyen intésekben el ne fáradjunk, Mert sz. Palnak intése fzerint a gyermekek feddésben és az Ur beszédének intésebe nevelteffenek, melly egy két inté által meg nem léfzen. Ha a koros Zidókat inti az Apostol, kogy (*κατ' ἐνάσιν ημερῶν*) Minden napon intsek egymást, hogy valaki köz ilök meg ne keményitessék a bűnnek tsalárdfága által Sid. Ill. 13. mennyivel inkább kell a tudatlan iffjuságot inteni és oktatni.

Nem unnyáke meg végtére a Gyerem. az olly mindennapi intéseket? Fel ha a Præceptor okossan él azzal, tehát fok képpen formálhattya azt, ugyhogy bátor gyakran légyen is a gyermeknek, unalmassan nem effik, sem figyelmetes ség és epület nélkül el mulni nem hagyják.

Nem kellé az időre vigyázni a mellyben meg intessenek a gyermekek? Fel. Igen is *Mitjoda arra leg alkalmatossab idő?* Fel A' Reggeli és és estvéli idő. A' reggeli azért mert még el nem fárodott nekik elmé-

elméjek. Az eítvéli pedig azért hogy leg jobb alkalmatosság adatik eleikbe tenni, miben vetkez tenek azon à napon, à hova tartozik à heteknek bé re-kefztése is.

Nintse még valami alkalmas idő arra?

Fel. Vagyon tud. il. mikor láttotnak à gyermekek jó kedvűeknek, és az ö Præceptorokhoz híveknek és bizodalmasoknak lenni ollyankor szép altalmatos ságot találz egy jó tudományt vélek közleni.

Mint fundáltassanak az illyen intések?

Fel. à szent iráson, hogy à Gyermekek mindenkor lássák, hogy az nem tsak az ö szülejek vagy Tanítójoknak, hanem az Istennek akarattya légyen: hogy azt tselekedjek nem az emberek, de az Istennek kedvéjért.

Ugy látom én hogy az utolsó végnek, à miért Kellen nékiek mindeneket tselekednek, mindenkor szorgalmatossan kell éleléitetni? Fel. Igen is, azért igen használotos dolog hogy az ollyan intésekben, az ö egész

neveltetéseknek és oktatásoknak leg
főbb vége szüntelen élesítteffék nékiek
hogy mindent à menybéli élő Istennek
ditsőségére (: kezdjenek és vegyenek
elő) egyedül minden tekéntetek oda
legyen, 1. Cor. x. 31. szerint Mert ha ez à
fundamentum erőssen áll à szivben, à
többi intések könnyen helettalának.

5. A' Vétkeknek és Wirtusok-
nak példai előmutatásáru.

*Mivel élhetni még à Gyermekeknek.
Isteni felelemre való tanittatásokban és à vét-
kekrül való el intésekbe ? Fel. Nem keves
hafznot hajt, ha a' Tanitto à jólagos
tselekedeteket és vétkeket eleven főftek-
kel, de minden botránkezés nélkül
eleikbe tudja irni à Gyermekeknek.
Mellyet az Okosb Pogányok igen jó
eszköznek ismérték lenni, melly a' vir-
tusokra fel serkentisen, és à vétkektül
hátra vonyon.*

*Mint lehet pedig ez meg ? Fel. Ha egy
értelmes tanitto a' szent irásbul a' Vir-
tusoknak és vetkeknek bizonyos jeleit
akarná*

akarná meg mutatni úgy például vehetné Nábált, az minémü fősvény és gombra ember vólt. Josephben pedig egy kedves és jól nevelt gyermekeknek példáját alléthatná elő, mert mind a' kettőnek elegendő alkalmatosságot ad az à Historia.

Hihető hogy az illen elő állértások a' gyermekekben nem lennének áldás nélkül? Fel. Ugy vagyon, ha csak a' Praceptor okofan tud azzal bánni, tehát az illy eleven példáknak elő állértása által a' vétkek ellen olyan utálatosságot, a' Virtusokhoz ellenben olly nagy fzeretetet indíthat, hogy egyebet ne kívánnyanak, hanem, hogy amához éppen nem, ehez pedig hasonlatossak legyenek. Es az után könnyebben meg emlekeztethetnek ha csak à Joseph példájára mutattnak.

Az illy példa mutatásokbul nincse magoknak is hasznok a' Tanítóknak? Abban semmi kétség nincsen hogy az illyen oktatás a' Tanítónak nagyobb esméretire

tire és maga meg jobbitására nem szólna, és mások kiváltképpen az együgyűeknek építéskére inkább s- inkább alkalmatossá nem tenné.

Nem fordíthatnié a' minden napi példakát hasonlo végre? Fel. Igen is, a' melly példák naponként szoktak lenni és a' gyermekek szemeiben véletlen ötlenek peld.ok. harézteget látnak vagy valakit szitkozódni hallanak s. á t szintén ugy ezre vétethetnek, hogy valami alkalmas *representatio* által az olyan bűn ellen utálatosság indíthatassék benne.

Ugy kétség, nélkül a' Gyermekek önnön tanu bizótságokbul fel indíthatnak? Fel. Igen-is mert ha a' Virtusoknak vagy vétkeknek csak kezdete mutatja is ki magát benne, ottan a' magok bizótság tétélekre, hozhadd őket kiváltképpen gyűlölségeffé tehed nekik a' magok vétkeket, ha olly festékekkel irod le, a' mellybe nyilván láthassák, hogy valóba el találtak s- azért önnön magokban szégyenlék is. Mind azon által
ezzel

ezzel vigyázva és értelmessen kell élni. Ugy ellenbe ha a jóságos cselekedetek bizonyos jelek hül ki mutatják magokat, azt minden tehetségedtil igyekezzél erőfíttetni benne, hogy ezre fe vegyék és annál elevenbb főstékkal le irjad elejekben, melly ékes lenne az ő elméjeknek indulatja, ha ezen jóságos cselekedetre szívbul adnák magokat és minémü lenne az ő bizonság tételek.

K. Mitsoda Okefsággal kell ebben élni?

Fel. Leg kiváltképpen attul örizd magadat, hogy a' mikor a' jó helyessen kezdi kimutatni magát, se idétlen feddésed által annak görjedező szikráját el ne oltad sem a' koran való ditséret által föl ne fuvalkodtassad a' gyermekeket, hanem a' jót az ő leg jobb nevelkedésében elő mozdítsad ki cselekedet ugy?

Fel. Kiváltképpen szent Pál a' mint ebben világos példát hagyott szemünk előtt, mikor ő az el kezdett jót a' keresztényekben előbb igyekezett mozdítani, a' mikor bizonyítja, miképpen
 hálá-

hálákat adjon Istennek, hogy az ő kegyelmét közölje vélek, hogy remenlje azt is, hogy a jónak kezdetiben meg nem fognak maradni, hanem annak tökéletesb végben vitelere is fogja fe-gitteni és abban mind végig álhatoſſan meg maradni; mellyért ő az Istent imádja, és hogy magoknak is a' könnyör-gésre elegendő okok volna Filip. 1. Eph. 1. Col. 1.

6. Az ígéretekriül és fenyege-tésekriül.

Mitfoda eszköz vagyon még az Elméknek felszerkentésére? Fel. Az ígéretek és fenyegetések, az, ő idejében mindenik szükséges, mind az által az ígéretek tulajdon képpen csak az Evangeliumhoz tartoznak, és annak okaért azok NB. minden fenyegetéseknél sokkal előbb valók, ugy mint a' honnét sokkal több gyümölcsöt is várhatni.

De mire kell itt vigyázni? Fel. kivált-képpen erre, hogy a' gyermeket ne tartsd valami költött dologgal és ofz-tán

tán
kekr
taſtic
nélk
gyö
és e
lem
töt
zug
ner
tsin

és n
lon
ſter
ugr
ki
tén
fél
kek
kár
lás

tán tsald meg. Nem kell a' gyerme-
keknek gyöngé elméjébe semmi *Phan-*
tasticus conceptus önteni, ugy mint kik a'
nélkül is hajlandók arra. Más az ö
gyöngé elméjéhez alkalmaztatni magát
és egy valóságos dolgot édeffen és kel-
lemetessen elejibe tenni. De ha a' köl-
töt dolog által léfzen tehát, az a' ha-
zugságra szoktatásnak csak egy vékonb
neme és az Isteni igazságbul fabulát
tsinalás.

*Illy formán a' Karátsonkor * szokott gyer-
meki*

* Ez kiváltk a' Németek között szokás
és nevezik, *Christ-Kindl*. mellynél még bo-
londjabb a' mi Magyarink között a' Tót Me-
ster uraimék által bé hozatott Balás napi
ugrálás, a' szalonnás nyárs körül, a' melyet
ki ne nevetne, és improbálna az igaz keresz-
tények között? De vagynak közöttünk több ef-
féle gonosz szokások is mellyek által a' gyerme-
kek nem hogy valami jót tanulnának de in-
kább el romlanak és meg botránkoztatnak
lásd. *Matth, XVIII, 6.*

meki ajándékozásoknak nem lesz en helye?
 Fel. Ki próbálhótná azt meg, mivel semmi nem egyéb hanem bolondság és trágarság, mellyek a' kerefsztyenyeket nem illetik. Senki számot nem adhat arról, hogy a' gyermekekben elsőben olyan képzéseket ótt, és abban mindaddig tartja, a' meddig lehet: honnét annyi helytelen dolgok következnek, a' mellyek egy okos és kerefsztyéni oktatóval és neveltetéssel meg nem álhatnak hogy alig hinnéd avagy gondolnád meg.

Mint lehet leg hathatosban meg élestiteni nekik az ígéretek? Fel. Ilyen módon, hogy ha azoknak példájokat elejikke térszed a' kik réfszesfek lettek az ígéretekben a' mint az Apóstal Sidok XI. ezen *methodust* követi és a' XII. ugy rekefsztibé, mivel hogy ennyi bizonyságink vagynaks. a't. *Honnét vétethetnek pedig ilyen példák?* Fel. Réfsz szerint a' szent irásbul, réfsz szerint más könyvekbul és a' minden napi lött dolgokbul.

Leg

Leg b
 jelen
 rogn
 ként
 min
 a' me
 raji
 rais
 kegy
 min
 Den
 ságr
 nyö
 Aty
 ja)
 lélek
 Ister
 pra
 tal e
 lik,
 élet
 A
 gyon
 réti

Leghatározottabbak pedig, a' mellyek még jelen valók és még szemeink előtt forognak, ugy mint mellyek által lassanként szoknak a' gyermekek azoknak mindē esetekeket haszonra fordítani. *Tsak a' mennyei jóknak igereteket kell előtök tartani a' gyermekeknek?* Fel. Nem, de arais idején meg taníttassanak; hogy a' kegyeslégnék iгерete vagyon mind ez mind a' jövendő életben i. Tim. IV. 8. *Demire vezet az az iгерet?* Nem gazdagságra tiszteffégre, világi életnek gyönyörűségere (jól lehet az Isten mint hiv Atya az ő fiat semiképpen el nem hagyja) hanem igazságra, békeségre és fiz. lélekben való örömrre, a' mellyben áll az Istennek országa Rom. XIV. 17. *Micsoda prajudiciumot vagy elő itéletet lehet ez által eltávoztatni?* Fel. Eztet, hogy azt vélik, mint ha ártalmas volna a' kegyes élet avagy hogy unalmassan esnék az.

Micsoda Kiváltképpen való hasznok vagyon a' gyermekeknek a' jövendőbéli életnek iгерétibül? F. Mennel kedvesben eleik-

Leg

be

be tézted à sz. írásnak igaz fundamen-
tomibul, annál inkább támad az ö gyön-
ge szivekbe egy édes kívánság annak
elnyerésére.

*Az ígéretek mellett pedig mivel kell nékik
alkalmatosságot szolgáltatni? F. Igaz és,
elégségés esz közöket kell nékik mutat-
ni, mellyek által részeselek leheffenek
azokba az ígéretekbe, mert különbe vagy
szinte nem igyekeznek azokra, vagy
mivel hogy az igaz eszközökkel nem
élnék, elméjük éppen el eszik.*

*Nem kelle vigyázni az időre-is, mikor
kellen az ígéretek elötteni? F. Igen-is,
hogy alkalmas időbe, és illendő Conditio-
val avagy hával adjad eleikbe, mert à
feslett erköltsü gyermekek eleikbe, ha
mind tsak Kedves ígéretek raknál te-
hát inkább meg erőfittenéd őket go-
noszfágokba. Minekokaért minde-
nek felett arra vigyázz, hogy az ö szivek
fel indittassanak az Isten Kegyelmes
munkájának hely adására, és hogy az ol-
lyan munkát meg ne akadályoztassák.*

Hat

Hát a fenyegetések szükségeseke, és mire kell ez eránt vigyázni? F. Elsöben-is arra, hogy minden tiszteletlen és Karomló szöktul meg tartoztassuk magunkat, mert ezek semmit nem használnak, söt inkább véletlenül reá szokik az iffiu, hogy alkalmatosság adatván ö is másoknak hasonló titulust adjon A mint hogy illy forman szokott minden tsuf beszéd egyikrül à maskra elterjedni.

Mire kell még vigyázni a fenyegetésekbe? F. Ojjad magadat minden illetlen *alteratiótul* vagy ábrázatod változásátul, hogy haragos tekintetédde az iffiat meg ne botránoztasd.

Mit kell még tovább meg tartani? F. Hogy az olyan fenyegetések legyenek az Istennek ideig és örökre való büntetésétül valóságos és világos intéssel, Azt meg mondván a' gyermeknek, hogy az ö gonofzságára fokáig ne akarna nézni, s. nem-is engedné az ö lelke esmérete hanem ha az ö lágyfága miatt magát veszedelembé akarná taszítani.

Nintse-

Nintse több a' mire Kellen vigyazni? F. Kiváltképpen erre-is hogy a' fenyegetés felette fok fe légyen, és tsak abba hagyja maradni, mert így végre hozzá szoknak a' gyermekek, és nem veszik föl az ő meg jobbittásokra.

Nem kelle exerant az elméket-is meg külömbözterni? F. Igen-is szükfég, mert egyik hajól az igeretek által, a' másik fe mit nem hajt az okra. A' ki ezt eszre veszi, a' leg többet viszen végbe a' gyermekek közt. (*Conf. Anton Mokerum.*)

7. A' Könyörgésről.

A' többi között mit soda eszköze szolgál a' kegyességre? Fel. A' mi kerefsztenységünknek minden ellen mondás nélkül leg nemesb eszköze a' könyörges, innet ez az oka, miért mostan leg többek olly együgyüen imádkozhatnak, hogy t. il. gyermek korokba nem valóssággal és illendő módon okratattnak arra, hogy idején korán meg esmérheték volna miben alljon az igaz könyörges a' melly bizannyal meg halgattatik;

tik;
eleib
nyör
A'zt
gofs
más
bul
vége
imác
arru
imác
és If
M
leg t
imác
sen
ket,
min
Ann
tanit
szorg
el tá
Hog
tásae
gyer

tik; Es mint kellen nékiek azzal Isten eleibe járulni: Innét látjuk hogy könyörgéseket Reggel, délbe s-estve és Afztal fölött leg többen minden buzgóság nélkül végezik el, sőt azomba más közbe futtogásokkal tfak szokásbul oda mondják, és minek utánna el végezték, alig emlékeznek meg róla mit imádkoztak, és ha megkérdeztetnének arról, semmit nem tudnának felelni imádkoztake vagy sem? Eze az igaz és Isten akarátja szerint való imádság?

Mint kell hát jól tselekedni? F. Mivel leg többen a' könyv nélkül meg tanult imádságokba nyugosznak meg, s-kevesen öntik ki önnön magok az ö sziveket, és a' mi azt szorongatja Isten előtt, mint Hanna tselekedett. 1. Sam. I. 15 Annakokáért a' kerefstény szüléket és tanittokat illeti, hogy é vétket minden szorgalmatofsággal az ö alatta valókkal el távoztattafsák a' jó fölnevelés által; Hogy az Istennek ilyen meg tfufoltatásaért valaha kemény számadás ne legyen rajtok.

C *Mint*

Mint lehet ez meg? F. A' gyermekek-
re igen kell vigyázni, hogy az ő imád-
ságokat buzgosággal és figyelmetesség-
gel tanulják fel mondani, kiváltk. azért
hogy az öregek sem könnyen tarthat-
ják egy tfomóba gondolatjokat az
ollyan dolgokba, mellyeket frís emlé-
kezetbe tartanak; Mint hogy penig a'
gyermekekbe majd eszre vehedd ha
egyik szót a' másík után minden figyel-
metesség nélkül oda mondják, azért
ujjonnan indítsad őket buzgóságra.
Mert ha è szüntelen így lézen, majd
a' Gyer. magokat kezdik feddeni,
hogy az imádság közbe sziveket nem e-
melték fel Istenhez; holott nem kell
meg szünni az intéstül, mihelyen meg
fajdítottod, hogy az ő gondolati ismét
széllal akarnak lézzegni.

*Ugy hát az olly gyermekek a' kik igen sz. a-
porán el apréjták imádságokat, magok sem
tudják mit kérnek?* F. Igen- is, azért
egonosz szokást, nem kell meg enged-
ni, hanem szoktattassanak, hogy min-
den;

den
imá
rák?
előt
tud
ö n
niok
hat
adj
hog
ádsá
reác
dott
mor
mor
fan.
kik
expe
meg
köz
ádk
rül:
szok

denker lassan, rendel és értelmessen imádkozzanak. *Ugy de hamar meg szokták?* F. Avagy ujjonnan mondjad el előttök az imádságot, a' mellyet már tudnak, és ugy inteffenek meg, hogy ö nékik-is olly formán kellen mondanik; avagy haigy-is nehezen szoktathatnak el, tehát inkább új formulát adj eleikbe, holott NB. arra vigyed, hogy midön előttök mondd az imádságot, olly fokáig várakozzanak reád, míg egészen ki nem mondtottad előttök, à mit eleikbe akarsz mondani, osztán ugy kezdjék utánnad mondani, szinte olly halkal és világosan. Ezt tselekedvén soha nem szokik a' hamar imádkozásra, mellyet az *experientia* és a' dolognak ki menetele meg fog tanítani.

Mit soda kár szokarmozik a' hamar imádkozásból? F. Igen nagy, mind az imádkozónak, mind a' halgatónak részéről: Az imádkozók az olly fietésbe a' szoknak értelmét semmiképpen szivek-

be nem foghatják, se Isten eleibe nem vihetik; A halgatók buzgósággal és figyelmetefséggel soha nem követhetik.

Tovább mire kell vigyázni? F. Hogy a' könyörgés közbe soha komor tekintettel, vagy kemény szokkal meg ne ijefzd a' gyermeket, mert az által az ő szívek csak félelmeslészzen, de igaz buzgóságnak szikrája soha nem görjesztetik benne.

Még tovább mire? F. Hogy a' gyermekek az imádságnak igaz értelmére meg taníttassanak. A mellyet, oh fájdalomra méltó dolog! melly közönségessen el mulatnak, úgy hogy egész *opus operatumot*, avagy tsupa külső tiszteletet tegyenek abbul.

Adj énnekem egy példát erre? F. Légyen példájul, egy olly gyermek, a' ki azáltal előtt vagy utánna soltárt szokott fölmondani, ha immár az olly soltárba valami homályos igék fordulnának elő, a' mellyet nem érthetne, tehát illendő dolog az ő erőtelenségét világos és gyakor-

ta

ta repetált magyarázattal segilljed; sőt más imádságoknak - is, a' mellyek magokba könyűek, igaz és világos értelmekre vezessed őket.

Vagyone még valami meg tartásra méltó dolog? F. igen-is még ez kiváltk, hogy a' gyermek, szoktattassanak arra, hogy szükségeket tulajdon szavokkal tanulják szerelmes Atyoknak eleikbe adni.

Miképpen kell ezt elkezdeni? F. Legjobban tudtunkra adta az mi édes Idvö-zittönk a' Mi Atyánkba, mert abba leg-együgyűebben gyermeki módon és rövideden foglaltatnak a' kérések, mint a' gyermekek szoktak kérni az ő testi Atyyoktul, ha éheznek vagy szomjuhoz-nak; Attay, Anya adj kenyeret, vagy adj innom s-a't. Ha annak okáért illy együgyűen bánfz a' gyermekekkel int-vén őket, hogy az ő kegyelmes Iste-nektül-is ugy kérjenek, mint édes At-tyoktul, és ő eleibe olly együgyű igék-kel, a' mint lehet, szükségeket botsásfák. Illy formán nem nágy munkával meg-
C 3 szok-

szoktathadd őket, hogy az ő szerelmes Istenekhez fiui bátorsággal járuljanak. Kérddhedd péld. ok. reggel, miért vagydon okok Istennek halálat adni, és ötet segít főgül hívni (hogy így az Istennek jó teteményit és a' magok szükségeket tanulják meg esmérni) és azért lássák mint tudjanak Istennek halálat adni és ötet imádni tulajdon igéjekkel. Magad példájával előttök mehetfz, míg önnön magok lassanként szépen hozzá szoknak.

Ugy de ha az illy oktatás által ismét bizonyos formulához szoknak? F. Az ellenintfed szüntelen és föl inditsad, kivaltk. pedig mindenkor a' fundamentomra vezesd, hogy tud. il. az Istennek színe előtt állanak az ő imádságokba, a' ki az ő sziveket és gondolatjokat leg jobban tudja, és szükségeket jól látja, azért minden szín mutatás nélkül, valamint szívekbe érzik, azokat mindenkor neki bé mutatásák, a' melly imádság egyedül a' Kristuson fundáltasék, mert egyedül
tfak

tfak
köny
M
kedo
F. C
fokb
álha
ugy

M
hog
azo
min
kor
el k
nak
nye
zik,
ben
ket
hall
juk
gor

tfak az ö nevébe halgattatik meg a mi
könyörgésünk.

*Mit kell tenni, hogy az imádsághoz való
kedoben és a buzgóságba meg tartassanak?*

F. Gyakorta intféd őket, hogy tanulá-
fokban és más tselekedetekbe sziveket
álhatatossan lstenhez emeljék, hogy
ugy szüntelen imádkozni tanuljanak.

8. A' gonosz társaságnak ta-
voztatásáruul.

Ex erant mire kell vigyázni? F. Arra,
hogy minémi gyermekek legyenek
azok, a' kikkel társfolkodni szoktak. E'
mindjárt gyöngé korokba légyen, mi-
kor ök a' nélkül is hajlandók mindent
el követni valamit látnak vagy halla-
nak, azért emlékezetekben - is Kön-
nyebben meg tartják, a' honnét szármo-
zik, hogy fokban azokrul még vénségek-
ben is el nem felejtkezhetnek, a' mellye-
ket gyermekfégektül fogva láttanak és
hallottanak. Azért leg szükfégesb iff-
jukorokban el inteni a' gyermekeket a'
gonosz társaságtul.

*Mikor legyen ez meg egyébkor? F. Mi-
kor egy kevéssé föl nevelkednek; Mert
akkor szükfeges leszzen hogy lassanként
nagyobb szabadságra botsáttassanak,
ne talám azt hertelen nyervén meg, az
ő jó futásokba nagy botránkozást szen-
vedjenek, à mint é Sokakon meg törté-
nik, ha mint egy tömlöczbül szabadon
botsáttatnak ki. A' szabadság-is pe-
nig olyan legyen, a' melly őket illeti,
hogy a' jó inkább elő mozdittassék,
mint sem akadályoztassék benne.
Melly dolog nagyobb részint az elől já-
roknak okosságoktól függ, kik a' kiváltak.
Való környül álló dolgok szerint leg-
jobban tudják rendelni a' társaságot.
Azután leg inkább kell vigyázni reájok
13. vagy 14. Esztendő korokba, hogy
a' mi jó már akkor benne kezdődött, is-
mét meg ne hidegülljön, és gonosz
társaságban ejussanak.*

*Miért tartatnak ezek az eszt. Leg in-
kább veszedelmeseznek az ifjakban? Fel.
Főképpen két okokért. Mert a' ter-
mé-*

mészet ezekben az eszt. Külömb kü-
 lömb féle vétkekre szokott ki ütni, melly
 néha az előttek járóknak lágyságok mi-
 átt úgy meg örökődik, hogy abba mind
 vénfégekig meg akadjanak. 2. Ezek-
 ben az eszt. Jönek egy természeti al-
 kalmasságra, hogy másokkal társol-
 kodhassanak, és minden világi módok-
 hoz magokat alkalmaztathassak, s. a'
 mint nékiek a' társalkodásra alkalmat-
 osság adatik a' köz népnek vak szokása
 szerint járjanak. A' melly veszede-
 lemnek szépen eleit veheted, ha szorgal-
 matossan intended őket, hogy leg ki-
 váltk. ezektül az eszt. Fügjön az ő
 jó szerentséjek, és mitfoda veszedelem-
 be forogjanak az ő gonosz természetek
 miatt; Azomban a' jó és épületre szol-
 gáló társalkodásra adj alkalmatosságot
 nékiek, minden gyermeki társaságtul
 penig vonnyad meg őket, és az mennyi-
 be lehet inkább mind náloknál idősök
 de jámbor és Isten felök körül forgo-
 lódjanak. Lásd *Mokéruut* p. 51. 599.

C 5

IV. A'

**IV. A' három virtusokról,
Mellyek a' gyermekekbe Korán
beléjek folytattassanak.**

*Mitfoda dolgokat kell korán beléjek foly-
tatni a' gyermekekbe?* F. Kiváltk há-
rom jószágos tselekedetet, melyek
még a' gyöngé elmékbe bé oltatandók,
ha fundamentomos és áthatatos Ke-
gyefségre akarnak vezetetni: tud. il.
az Igaságnak ízeretete, avagy az igaz
mondás, az engedelmeség és a' szor-
galmatosság: Hollott az ellenbe vetett
vétkek hasonló szorgalmatossággal el-
kerülteffenek úgy mint: A' hazugság,
Akaratosság, és a' henyélés.

Mi hasznok vagyon az igaz mondásból?
F. Ez által az ő szívek valóságos és tisz-
ta egyetembe szabad és nyilván vá-
ló léfzen mindenekhez és szegyenl tit-
kos és hazug tsalardsággal járni.

*Mitfoda hasznok vagyon az engedelmes-
ségből?* F. Ez által le tétetik az akara-
tosság és a' szív mindenkor inkább s.
in-

inkább lenyomattatik és meg aláztatik, főt egy kép mutatás nélkül való tisztiféges maga viselésre és nyájafságra vitétik.

Mit soda gyümölsz szármozik a' szorgalmatosságbul? F. Az által nyeretik áthatatofság és fokáig tartóság, és az elme idejen ki ragadtatik a' nagy goromba tudatlanságbul és próbálatlanságbul.

Mikeppen lehetne tehát legjobban bé oltani az igaz mondásra való szerelmet? F. Ha a' hazugságot eleibe teszed, mint legundokjabb bünt, és a' sátánnak kiváltk. való tulajdonságát, a' ki eleitül fogva hazugvult, és az ő fiaiba is beléjek plántallja azt, így iszonyodást indíthat szívennek az ilyen büntül. Ellenbe mutasd meg, hogy az Isten igaz mondó legyen, a' ki minden hazugságnak olly nagy ellensége, hogy senki magát az ő fiának ne nevezhesse, hanem ha az igaz mondást szereti s-gyakorolja, minnekokáért senki attul el ne hajolljon, bátor élete vesztébe forogjon is,

Tovább miképpen? F. Ha oltalmazod őket, hogy a' tselédtil, vagy akárkitül semmi meséket és más vén bábáktul költött dolgokat ne halgassanak, mellyek által a' gyermekek kéz akartva a' hazudásra szoktattatnak. Még ártalmasb az, ha a' szülék vagy tanítottok valami szükséges vagy tisztességes hazugságot semmi vagy kitsfíny bűnnek tartanak. péld. ok. Ha a' gyermeknek bötsületeffen kellen mondani : Nints ithon az Attyám, Anyám, vagy a' Præceptorom, el mentek innét hazól s. a' t. Holott a' gyermekek azt jobban tudják. Avagy nem szokják é meg ök-is az olly hazug Lelket majdan el követni? Az is igen ártalmas, ha à gyermekeket Comodiának, bolond játékoknak, szerelmes énekeknek, hazudozásoknak, majomi követéseknek és egyéb trágárságnak szeretetre szoktatod, mellyelma è világ meg tsalattatott : A' hová, ha valóságos fenyttekkel à gyermekeket vizsza nem vonyod, könnyen el
 ef-

esnek, úgy hogy majd valami Kintfiél följebb bötsülljék azokat, fokkál örömelebb olvasák a Karhozatos szerelem énekeket vagy fabulás historiákat, mint a sz. irást. Hapenig ehez járul, hogy a Lelki dolgok rejteffenek el ilyen lárva allat, az Istennek drága sz. igéje majd játéknak es trefának tartatik, hogy az után abbul se tudományt, se intést, se vigasztalást epületekre ne adhass.

Nem jó dolog hát az, a' gyermekek ravaszok, és mesterséges hazugok, úgy hogy még az öregek-is álmélkodjanak rajta és nevetőznek? F. Igenis nem jó, mert különbe nem lehet, hanem hogy a' gyermekek az olyan gonofzságba meg örökődjenek, és meg azt véljék, hogy azért máfoktul kiváltak. Való ditseretet nyerjenek.

Mire vigyázzak hogy a' gyerm. engedelmeffégre hozzam? F. Ne engedd meg nekik, hogy a' magok kedves akaratjuk szerezint vegyenek elő akarmit, és azt meg tselekedjék, hanem arra hajtsad

tfad őket hogy szüleiknek és előttek járóiknak akaratjok felől bizonyosflak legyenek. A' mint ebbe meg szoknak olyanok lefznek, és ha az alá való dolgokban elvonyod őket az akaratofságtul az után derekasb dolgokban-is Kevésb munkával meg törhedd akaratjokat, péld. ok. hogy azt-is meg tsókolrasd vélek, à kit gyüölöni láttatnak, à mellyre szükséges minden keresztyennek meg szokni, mert ellenségét-is tartozik szeretni. Lásd Ant, Mokerust L. l. cap. ult.

Mit kell itt még tovább tselekedni? F. Hogy ne tsak addig Kinszeritsed engedelmeffégre mig à tanulásnak orája vagyon, és az után szabadon borsásd nekik à Zabolát, mert ugy bizony soha igaz engedelmefféget nem nyersz őbennek.

Hogy, hogy lehet mindenkör mellettek a' Præceptor? Fel. Ha ő nem lehet, lefznek Keresztyény szülek vagy mások közbe, közbe, kiknek köteleffégek hozzá
ma-

magával, hogy őket intsék, és semmi latorságot ne engedjenek nékiek: De ebbe Közönségesen igen vétkeznek, mert a szüléknek vigyázatlanságok olly nagy, hogy tulajdon gyermekeket engedetlenségbe nyakokra nevelljék, fő-
 kan inkább engednek gyermekeknek, hogy sem őket engedelmeszségre kinszerítsenek.

Töbre mire kell vigyázni? F. Hogy a Gyerm. sem mint fő embereket és nagy Urakat nem kell tartani, sem a tselédnek meg ne engedjed, hogy Külömbé tartsák mellettek magokat hanem bötsületeffen, mind a két felöl ártalmas ha közép uton nem tartat. Annak okaért nemtsak a szüléknek és Præceptoroknak, hanem Magokhoz hasonlónak, sőt még náloknál alább valoknak - is engedelmeskedni szoktattassanak, a mint az Apostol ilyen engedelmeszséget kíván minden keresztényektül Eph. V. 21. I. Perr. V. 5 Sőt ugyan az, az igaz Keresztényi engedel-

delmefség, hogyá följebb való az alább
 valónak szolgáljon, mellybe példát
 hagyott à mi Nemes Idvözittonk, à mi-
 dőn az ő tanítványinak az ő lábait meg-
 mosta, és hogy miis hasonlóképpen
 tselekedjünk meg hagyja Joh. XIII. sz.
 Jacab-is bizonyítja, hogy à mi ditsősé-
 ges Jesus Kristusunkban való hit sze-
 mély válogatást nem szenved.

*Nemfeltöe, hogy illy formán a' külső statu-
 sokat (állapotokat) hívába valóvá teszszük?*
 F. Nē szükség ettül felni, mert valamint
 az Anya nem kevesbé Anya marad, bátor
 leg utálatosb dologba szolgáljon is az ő
 gyermekének. Hasonlóképē ha à Nemes
 ifjatskák à másokhoz való engedelmes-
 ségre hajtának is, az által alább valok
 nem lesznek, à mint állítatnak lenni.

*De veszedelmes, hogy a' szolgálók sokat mer-
 nek tselekedni ellenek?* F. Ott jó reá
 kell vigyázni, hogy à tseléd valami Ura-
 ságot ne merjen venni a' gyermekeken,
 se őket valami tsaté patévál ne tractálja,
 vagy engedelmeiségekkel az ő tsinta-
 lansá-

lanságokra és latorságokra vizsgálja ne el-
ljenek. A' mint hogy még a' leg jobb
nevelés-is nem kevés botránkozást
véssen a' tselédtil.

Még mire vigyázzak? F. Hogy hi-
zelkedésekkel és igéretekkel ne indítsad
engedelmességre a' gyerm. a' mint so-
kan tselekedni szoktak, mondván, tse-
lekedd ez, fiam, nád mézet adok, vagy
ide s-amoda el vizsgálom magammal s. a t.
Mert innét az á kár szarmozik, hogy
ha semmit nem remélhetnek, tehát
nem-is akarnak engedelmeskedni.

Még mit kell meg tartanom? F. Arra
jó meg tanítsd a' gyermekeket, mifsoda
külömbőség legyen a' külső engedelmes-
ség (melly nem egyéb, hanem az embe-
reknek terfzés) között, és az Istenhez va-
ló igaz engedelmeség között: Ama
nem egyéb külső emberségnél; E' pe-
nig az igaz Isteni és nem fizes Atyafiui
szeretetbe fundáltatik.

*Mifsoda oktatás vagy on hát a' szorgalma-
toságrul és munkához való szeretetrül?* F.
Szük-

labb
eldát
mi-
meg
pen
sz.
ösé-
fze-
atu-
ük?
hnt
átor
az ö
mes
nef-
alok
mer-
rea
Jra-
ken,
lja,
nta-
nsá-

Szükséges hogy azt az ifjaknak gyöngé elméjébe be folytasd édesdeden, és őket minden henyéléstül el szoktasd, mellyet úgy is tégy eleikbe mint undok és artalmas véiket, melly az embernek elméjét meg vesztegeti: Mert a ki ifjuságába meg szokja a henyélést, koros állapotjába sem örömöst fog dolgozni. Ellenbe ha ki reá szoktattatott, hogy minden órát hasznos dolgokba töltsön el, és az Isten ditsőségére fordítson, a nem örömöst fog más életett kívánni, Sőt ugyan unalmasnak fog nekie esni a henyelés, mivel abba semmi gyönyörködtetést és meg elégedést nem talál.

Foltselekefznek az olly szülek, a kik azt kívánnyák, hogy a Præcept. napjaba 6. 7. vagy 8. órákig tanítson? F. Nem, mert az által okoztatik, hogy a gyermekek minden pihenés és nyagodalom nélkül nem csak röftök és unalmasok, hanem ugyan egészségtelenek és betegek is legyenek. Annakok, jobb közép uton járni, mert
gya-

gyakran ezre veszfűk benne ha fzo-
 roffan tartatnak, hogy à jót nem tsak
 kedvetlen és nem kéz elmével, de nagy
 röftséggel és unalmassággal is tselek
 fzik. Ellenbe, ha kedyek szerint
 hagyod jádzodozni és henyéleni, meg
 látod, hogy majd minden intések el tün-
 nek szemeik elöl, és à latorságnál s. tsin-
 talanságnál egyebet nem üznek, min-
 den gonosz indulatok támadnak ben-
 nek, és érzékenységeikkel el széllednek;
 Ugy hogy majd mind elöl kellen el kez-
 dened, ha ismét valami jóra akarod öket
 vinni.

*Mit kell tehát tselekedni, hogy az elme egy
 kevesse megnyugodjék, de el ne szélledjen? F.*
 Olly dolgot gondolj ki, melly által à
 gyermekek ugyan megnyugodjanak, de
 az idöt hijába ne töltsék, és à nélkül is
 lézzegő érzékenységeik el ne szélledje-
 nek. E' végre à pagányok az ö fiaikat
 idején korán *Mathesis*re vezették, mellyet
 még ma is értelmes *Mathematicus*ók
 nem helytelen dolognak itélnek lenni,
 söt

sőt méltán. is javalnak (Oh vajha tsak à *Præceptorok* magok tudnák s. hafznát értenék!) Jollehet ugyan, à *Mathesis*-nek nehezei, melly à *demonstratiok*ba és számlálásokba áll, éretjebb esztendőkre hallasztandok, mind az által eleget találhatni benne, à mellyekre vig Kedvel, megelégedéssel és fej törés nélkül vitethetnek, à nélkül-is látjuk, hogy mindenkor valamit építtenek ök, és mivelnek, mellyet az okos tanító könnyen valami hafznofra fordithat.

Mire vezettethetnek még tovább à gyermekek? F. Föl sördült Korokba az *Astronomiára*-is nem kiváltképpen való gyönyörködtetés nélkül oktattathatnak, hogy az Istennek böltsétségén, hatalmán, és véghetetlen voltán almlkodni tanuljanak, ugy mint à mellyet az Egi *corpus*oknak nagysága, foksága és szép rendi ditsőségessen ésméretünkre ad. Ezen kívül *mappas Geograph.* avagy ország tábláit nyugovó orájokba nagy gyönyörűsegekre adhat elő, és
ked-

kedv
kevé
közö
pen
da o
meg
váró
Jó v
be,
Præ
igaz
meg
elő
gal
gok
kat
nen
tan
I
hog
adh
léfz
lya
def

kedvesek is lesznek nekik, ha előre egy kevés *manuductio*jok volt, hogy ö magok között egy mást kérdezhessék: Miképpen osztassék fel è világ? *Ismét*: Mitfoda országokra, Tartományokra és vármegyékre? Mellyik azokba à leg főbb város? hol s melly felé légyen? s-à t. Jó volna továbbá ki férálatni őket kertbe, mezzőre vagy erdőre, ha tsak à *Præceptor* maga jelen léte által azt úgy igazgatná, hogy à kegyesség az által meg ne akadályoztassék, hanem inkább elő mozdéttassék. Ez alkalmatossággal lehetne à fok féle fűveknek, virágoknak és fáknek nevekre (ha hasznokat erejeket és egyéb tulajdonságokat nem tudná-is maga à *Præceptor*) meg tanítani őket-

De ha à gyermekek még igen kisdedek, úgy hogy még semmi derekas dolgot eleikbe nem adhatni, mit kell vélek tfelekedni? F. Elég lesz az ö elméjeknek változására olyan dolgokkal élni, à mellyek által tsöndefszégbe maradnak. péld. ok. ha pen-
 nát,

nát, papyroffat és ténát adsz elő, hogy írni és valamit formálni tanuljanak, az által a bötüket is fogják ésmérni és nevezni, avagy ha az A, b, cet papyrosra irván el metélve egyenként eleikbe adod, hogy azzal jádzadozzanak, a mellett kérdezed ezt s - amazt hogyan hják, és hogy ö magok is nevezék azokat, ha pedig fokképpen öszvö rakatod, tehát syllabicálni és olvasgatni tanulnak. A mint példánk vagyon hogy illy formán igen kistiny gyermekek, a kik alig tudták ki mondani a bötüket, még is nyoltz nap alatt az A, b, c. Kézfén meg tanulták. Továbbá nyugodalombá tartatik az ö elméjek, ha leg meg foghatosb képpen gyakran barátságos és bizodalmas beszédet tartasz ö vélek az Istenről és Isteni dolgokrul, az örök életrül és annak ditsöségéről s - a^t. Mint az első Anyasz. egy házba a² kereszttyén Anyák úgy nevelték föl magzatjokat kebeleikbe az Evangyeliomnak tisztá tejével együtt, hogy ösztán meg a² gyö-

à gy
veén

mel

rea

don

tal

alk

re,

re,

kot

fak

tör

à m

ver

dol

hog

Kor

tar

nál

à gyöngye gyermekek- is à Kritus ne-
véért örömmel halálra adták magokat.

Mit kell pedig à muskárul tartani? A²
melly szülek arra tanítatják fiokat, jól
reá vigyázzanak mi végre és mi mó-
don tanulják, mert kiválképpen ez ál-
talaz Oskolákban és Academ. fok fele
alkalmatofság adatik minden fesletség-
re, mivel inkább világi gyönyörítéség-
re, mint sem Istennek ditsőségére szo-
kott fordittatni. Azért korán meg láf-
sák à szülek és tanítók, hogy az által
tört ne vessenek à gyermekeknek,
à mellyben idején korán essenek és ke-
veredjenek: A³ mint fájdalomra méltó
dolog! à mindennapi példa bizonyítja,
hogy leg többektül meg szokott à lenni.

Nem engedhetnie meg à Gyerem. hogy à
Komédiáknak és egyéb játékoknak * nézése ál-
tal

* *Minéműek Német országba sok féliek*
tartanak theatrumokon, és à köz piartzon;
nálunk ugyan Istennek hálá ezek szükebbek, de
más

tal elméjek legeltesék és kedvek tellék? F. Azt éppen nem tanátslom, mivel az általà szülek és tanítottók egyszerre többet fognak rontani, mint sokideig- is helyre állithatnak, mert à midön minden hafzontalan képeket és phántáfiákat fejbül ki kellett volna venni, inkább bé verik azokat. Es ha az után nem egykönnyen látnak- is hafonló Komedia játékot, még- is egy más között el fogják azt követni, és ugy sok hafzontalan dolgokat választanak idejeknek vesztésére.

Hát ha à Præceptor nem mindenkor lehet à Gyer-

más játékoktul méltó hogy öriztessenek. Nem érti az Auctor, hogy követskékel ártatlanul egy más között nem jádadozhatnának, à mint ok sokképpen tudják azokat rakogatni, hánni, vetni, s- mint jubokat legelni s-à t. De è tsak à kisdedekhez illik à kikirul mostà szó vagyon; Rut dolog penig az hogy még koros gyermekek is azokkal vesztik idejeket, à kik már hafznosbat tehetnének.

à Gy
hijáb
meg
szük
szüle
gyer
dö k
hog
ságo
ront
igye
lám
tasse
nek
egy
nem
lank
lott
szár
V.
Mel
E
folyt

à Gyermekek mellett, nem felő e hogy azomba
 hijába való dolgokkal széllel vonattatnak és
 meg vesztegettetnek? F. Igen - is Azért
 szükséges, hogy à Præceptor ez eránt à
 szülékkel (vagy akarkiknek legyen à
 gyermekekre valami vigyázások) illen-
 dö köz beszédet és tanátskozást tartson,
 hogy az ő jelen nem léteben gondatlan-
 ságok által az elkezdett jó ismét le ne
 rontassék; avagy à Præceptornak jó
 igyekezete ugy ne érteffék à mintta-
 lám láttatnék, és balra ne magyaráz-
 tassék, mint ha ő igen keményen bán-
 nék à gyermekekkel, és az ő elméjeket
 egyszerre le akarná verni, mivel hogy
 nem akarja őket játzadoztatni és tsinta-
 lankodtatni, à mint mások szoktak, ho-
 lott ebbül néha nagy szivek fájdalma
 származik à szüléknek.

V. Az Evangyeliomi módrul.
 Melly szerint à Gyermekek à Krisztusba va-
 ló igasságra vezetteffenek.

*Eddig arrul szólottunk mitsoda virtusok
 folytassanak à Gyermekek, még akarnám tudni*

D

mi

*mi módon lehetne azokat leg jobban beléjek ol-
tani? F. Annak nem valami törvényi
hanem Evangyeliomi mód szerint kell
meg lenni, az az, minden jót melly a
keresztyénségre és igaz kegyességre tar-
tozik szeretettel és gyönyörködtetéssel
kel beléjek folytatni, mert másként arra
vihetnénk ugyan, hogy félelemből és a
kegyességnék szin mutatásából azt bé
vennék; de annak erejét a törvénynek
kényszerítéséből soha szivekbe nem fog-
nák.*

*Nem félőe, hogy ezt némelyek nem jól fog-
ják érteni? F. Azok tudják meg, hogy
mikor mondatik, hogy a jóra kedves-
séggel kellen mást vezetni, nem ugy
értetik, mint ha a keresztyénség csak
játéknak és nevetségnek tartatnék, és
azért csak imigy amugy tractáltatnék;
mert jólegyütt álhatnak ezek: Valmit
serio (valósággal) és mindázaltal ked-
vességgel s könnyüséggel proponálni.
A mint ezek sem ellenkeznek: Valamit
valóba és mind az által szeretettel vin-
ni végbe.*

Mi

hog
han
nem
maj
odf
Mag

*

ezeke
Lévi
nyelo
meke
ket sz
Deák
értik
okáér
kolát
lások
öket,
szu k
mind
tanát.

Mi kívántatik ide? F. Elsöben-is az, hogy hofzszu könyvet ne adj eleikbe, hanem mennél rövidebbet lehet, mert nem olly könnyen esik el kedvek, ha majd el végezik, és ujjat nyerne. Más odszor hogy a' kerefsztényi tudományt Magyar nyelven * adjad eleikbe,

D 2

és

* *Nem nagy szív fájdalom nélkül iron ezeket, emlékezvén a mi Magyar Oskoláinkba Lévo praxisrul, a holott minden tsak Deák nyelven fordul elő. Innét a nyavalás gyermekek, mennyi nyak tsapásokat és veszőzéseket szenvednek azért ha elő nem mehetnek a Deák nyelvnek tanulásába? holott sem mire nem értik mire való az és mit téssen. Minek okáért sokan el vadulnak és elhagyják az Oskolát, hogy semmi hasznát nem veszik tanulásoknak, mert tsak a Deák nyelvel kinozták őket, s azt sem tanulhatták meg, mert hofzszu kerengő uton jártak. Favallom azért minden jámbor tudós és szemes Tanítóknak tanátsokbul, söt egész Nemzeteknek példajok.*

és Magyar könyvből olvaftafs vélek,
 ugy nem nyernek olly hamar tsömört
 a' kereftyénségből, se nem annyira
 vigyáznak a' tudományra. mint az igék-
 re, hogy azokat, bátor értelem nélkül,
 meg tarthassák és elő mondhassák. To-
 vábba

jokból, hogy se olly korán ne fogják a' gyermek-
 ket Deák nyelvre, minek előtte tud. il. a' ke-
 reftyén vallásnak fundamentomában és az
 Anyai nyeloben is alkalmatossan nem profi-
 cialtak: Se nem csak a' Katechismus vagy
 más Compendium, hanem még a' Gram-
 matica Syntaxis Historia, Geographia &c.
 magyar nyelven magyaráztassanak nekik, Epi-
 stolákat és más magyar elaboratiokat, tsi-
 náljanak, hogy mindenek fölött az Anyai
 nyelvet tanulják meg tisztán. Ennek el mu-
 latása volt ez ideig oka, hogy alig találtatott
 a' ki közülünk szép tisztán és fundamentomoss-
 san tudott volna szólni és írni, míg valami Te-
 kéntetes személyek között, és jó Magyar köny-
 veknek figyelmetes olvasása által, azt vala-
 mennyire helesben nem excolálta.

vábba
 cepto
 mint
 a' má
 az als
 hogy
 hagy
 remr
 ö gy
 kolta
 olva
 mon
 tanu
 tatta
 A
 hoz?
 mor
 hete
 ságo
 és es
 gesb
 es b
 cept
 I

vábba meg fe terheljed őket. A' Præceptornak ebben úgy kell viselni magát mint a' jó magvetőnek, a' ki egy magot a' másakra nem hinti, hogy a' felsővel az alsót meg ne fojtja, hanem inkább hogy a' mellyet egyszer hintett azt föl hagyja nevelkedni és gyümölsét teremni. Sokan azt gondolják, hogy az ő gyermek. és alatta valójok jól meg patkoltattak a keresztyénségbe, ha sokat olvastak, tanultak, és könyv nélkül elmondhatnak, holott néha az első megtanult sz. irás béli mondásbul sem mutattak legkissebb gyümölsöt-is.

Mi tartozik még az Evangyeliomi módhoz? F. Az hogy a Præcep. ne legyen morgoló, haragos, kedvetlen és türehetetlen, hanem inkább minden vidámságot és szeretetet mutató a tanításban és egyéb oktatásba. Mert legszükségesebb az hogy magok a gyermekek szívet és bátorságot vegyenek, és hogy a Præceptor szerettefsék tülök.

Nem félőe, ha a Præceptor olly barátságos-

san él a gyermekekkel, hogy végre semmit nem fognak tüle tartani? F. Attul éppen nem félo, ha tsak a' tanító értelmes és jó kereztyén, mert az ollyatén majd ezreveheti, hogy abbul valami illetlen fá-miliáritaslág vagy helytelen barátkozás ne légyen s-azért keménységgel vagy *gravitassággal* elegyitti azt meg.

Hijába való azért az olly szüléknek és Precept. munkájok, a' kik erővel akarják kifatsfarni a' jot a' Gyermekekbül? F. Igen-is. Mert mit kell inkább ki kövatsolnunk a' gyermekekbül, mint hogy a' hitet és szeretetett, és ugy a' Jესus Krіstusba való igazságot: Arra pedig az Evangeliumnak edéssége, és nem a' törvénynek élesítettése által kell vezetettienek.

Hát ugyan éppen nem kelle veszfzövel élni ellenek, se keménnyen nem kelle tartani őket? F. Némellyek ugyan olly vélekedésbe vagynak, hogy tsak szép szovál kelleffek a' gyerm. igaz utra vinni, és nem akarják meg engedni hogy veszfzöhöz szabad légyen

légy
De a
hogy
a' gy
képp
tek.
zött
tsön
M
ber, l
gyeli
gyáz
kekl
ni, n
ve f
ségr
mél
ja sz
lenk
az t
tásá
meg
Etu
vag
Efe

légyen nyulni, ha a' szo nem hafznál.
 De az experientia ebbe leg jobb mester,
 hogy tellyességgel meg nem vonhatni
 a' gyermek neveléstül a' veszfzöt, kivált
 képpen ha a' Gyerm. már el kényesített-
 tek, és a' magok akaratjokba meg rö-
 zöttek, mig nem meg gyözztetnek és
 tsöndesz oktatást követni akarnak.

*Mint hogy ebbe könnyen vértkezhetik az em-
 ber, bátor nem a' törvénynek, hanem az Evan-
 gyeliomnak utát kövesse, mire kell azért vi-
 gyázni? F. 1) Arra hogy a' gyerme-
 kekkel nem kell hertelenkedésbül bán-
 ni, mert ez tudatlansággal szokott öfz-
 ve szörköztetni; Es inkább kegyetlen-
 ségnek, mint kerefszténi nevelésnek
 méltó nevezni. A' szeretet azt mond-
 ja sz. Pál 1. Cor. Xlll. 4. hogy nem herte-
 lenkedik ζηλαί. Ambár a' gyermekek
 az után valami gonofznak el távozta
 tására föl indittassanak-is, mind az által
 meg botránkozthatnak a' rendetlen affe-
 ctusok által, és öñön magok-is haragosok
 vagy fölöttébb féltelmesek lesznek, lásd
 Efes, VI. 4. Coloss. Ill. 21.*

D 4

Ugy

Ugy de haragudni-is kell à gonosz ellen?

F. Haragudhatol ugyan de ne vétkezzél Efes. IV. 26. Annak okáért ha az előjárók hertelen haragjoktul el ragattatnak, elsöben magokat gyözzék meg minek előtte a' gyermekeknek büntetésekhez kezdenének. A mint egy kegyes szokta befzelleni, hogy mindenkor előbb könyörgését Istenhez botsátja mint sem az ö gyermekét ostorozná. A' bizonyos hogy az elől járok gyakran nagyobb büntetnek a' büntetés által, mint azok a' kik büntettetnek.

Mi szükség tovább? **F.** Az, hogy olly szívbeli fájdalomdul szármozzék a' büntetés, hogy a' gyermekek-is könnyen meg esmérjek, hogy semmi gyönyörűséged nintsen az ö meg veretetésekbe, söt inkább örömeft minden veszföt el vetnél, és öket tsak szoval vonnád magadhoz, ha a' nagy szükség nem kívánna.

Mert bizony másként ugy el kefrednek az ö előttök járójok ellen, hogy
az

az u
szefi
jak
kod
gyö
min
és a
gez
gye
ban
tik,
bün

gók
Az
érd
me
sze
is n
va
cep
ho
ge
ha

az után se szóval se veszfzövel nem visszefz semmit-is végben ö benne. Látják pedig az ö szelédfegeket és szánakodásfokat, az által fokkal inkább meggyözettenek az ö **Lelki** esméretekbe mint a verés által. De ebben a szülék és a Præceptorok egyet értfenek, és végzezenek magok között. Mert ha a gyermek meg fajdétja, hogy a szülék bánják ha a Præceptortul meg büntetik, az után semmi félelmet, akár melly büntetés által-is ne várj benne.

Nem jó volna e, ha ezt néha a szülék magokra valólnák és a gyermeket meg vernék? F.
 Az néha igen jó, ha kemény büntetést érdemel, hogy magok ostorozzák meg mert ez által az ö Præceptorához való szerelme igen meg öriztetik, másként-is nem olly könnyen szokta szüléjéhez való szerelmét el vesztteni mint a Præceptorához valót. Azt-is meg tartfad, hogy gradufokkal élj, nem keménységgel hanem barátsággal, nem veréssel, hanem szóval kezdjed el. Kemény

D 5

dolog

dolog volna az, ha egy dologért mindjárt meg vernéd, à mellybe az előtt nem oktattattak, sem szoval nem intettettek, hogy az nem jó légyen, azért öjják magokat tüle. Mert à gyermekeknek tudniok és Lelki esméretekbe meg gyözzettniek kell arrul, hogy à büntetést valóba meg érdemlették. Minekokáért akkor eleikbe kell tenned vétkeket, à mikor éppen meg akarod verni, hogy panaszolkodásra okot ne találjanak, mint ha ok nélkül verettettek volna meg, hanem ha à jelen lévő *circumstantiák* à büntetésnek okát à nélkül-is elég séges képpen meg érteni adják. Továbbba vigyázz hogy felljebb ne büntetfenek mint talán érdemlették, mellyet nem annyiban vétkekhez, mint gonosz és kéz akarajjokhoz kell szabni. Külömbe à Præceptor könnyen el kedvetlenéheti à szüléket, à kik à nélkülis Fiokhoz való szánakodásra hajolnak, és akkor önnön magoktul meg akadályoztatnak a fölnevelésbe, Nemellyek az

ö ir;

ö irg
kekr
milk
fejbe
értv
tatiá
fok
A'
gye
mir
for
olly
végt
tot
az
gor
mel
kec
kef
eln
dig
vel
ök

ő irgalmatlan verések által a' gyerme-
keknek egészségekben-is kárt tesznek,
mikor pel. ok. bottal tractálják, agyba
fejbe verik őket, mellyet a' szülék meg
értvén, méltán kedvetlenségeket mu-
tatják, félvén azon, hogy végre má-
fok tsufjára öszve ne verettefennek.
A' példa is meg tanitt ebbe, hogy a'
gyermek az olly büntetés által nem
mindeneftül életek veszedelme kívül
forognak

*Mint kell tekinteniék a' gyermekeknek az
olly büntetést, a' melly szeretett szerint vitetett
végbe? F. Mint valami nagy jó akara-
tot, mellyet el is kell vélek hitetni, mert
az által meg akadályoztatnak, hogy a'
gonofzságba föl ne nevelkedjenek.*

*Mint mutatásák a' szülék és tanítók a' gyer-
mekhez magokat a' verés után? Ismét jó
kedvüeknek, hogy az ok ellen valami
keferü gyülölségbe ne effenek, és végre
elméjeket éppen el vessék. Holott pe-
dig az okos Præceptor könnyen észre
veheti, hogy ismét el ne Kényezteffe
öket,*

Az elméknek választásáru! már emlékezet tétetett, nem kele arra itt - is vigiázni?
F. Igen-is, Az eszes Præceptor vigyázzon ha a' gyermek kemény természetü, vagy hogy inkább szerezettel kellen véle banni. Mert nem tagadhatni hogy némelly gyöngge ugyan de jó természetüek a' keménykedés által inkább le veretteffenek, mint sem meg jobbétassanak. Ellenbe másoknál semmi jó szó és szerezet mutatása ném foganatos, miglen keménykedés által az ö akaratos természetek előbb meg nem töretik és gyözerik. Es így mind a' helytelen szerezett, mind a' helytelen keménykedés a' gyermek nevelésbe kárt szerezhet. Ha pedig lehetséges a' veszfzöt éppen félre tenni, és még-is a' jó véget meg nyerhetni, tehát azért inkább ditsérendő az Isten. A' miképpen hogy ebben a' dologban egy Isteni igazságnak kell tartani, hogy *sem a' ki plántál nem valami, sem a' ki öntöz, hanem az Isten a' ki nevelkedést ad.* A' kit-is azért minden háláadás és ditséret egyedül illet, Amen, Tol-

Toldalék.

Theophil. Grosgebauer

Rostoki Diaconusnak

Kegyess irásából, *

Tit.

Wächter = Stimme /

Cap. III. p. 20. 199.

A' mi jó reménség alatt nevelkedő
 meg kereszteltetett tsötsömöink
 mindjárt a gyökeriben meg veszteget-
 tetnek: Nem gondolván meg azt, hogy
 azoknak szivek nyitva áll, és a gonosz
 Sátánnak, Sugallásit könnyen bé ve-
 szik; ez is korán ő utánok olalkodik,
 hogy a gyöngge edényeket az ő vesze-
 delmes virággal bé ültesse. Még-is
 leg többen annyira el mulatják a kereszt-
 tényi fel nevelést, hogy kézzel lábbal

D 7

tfak

* Prodiit Anno 1660. cum approb. Facult.
 Theol. Rostock, Recus Francof, & Lips, An.
 1710.

tfak a testre viselljenek gondot a lé'ek-
rül éppen el feletkezven, mint, ha a
gyermek merő azon test volna.

Hol találkoznak olly szülék, kik az ö
gyermekéikért, noha ök Istennek aján-
déli legyenek, könyörögjenek, hogy az
Ur adja az ö sz. Lelkét beléjük, hogy
öröködjének és nevelkedjenek az ö álla-
potjokban, a keresztényi esméretben
és a kegyelemben? Hány szülék vagy-
nak ollyaténok? a kik jöllehet fiaikat
Katekismnsra, olvasásra és írásra oktat-
ják; de nem kevesbé mulatják el a
gyöngye sziveket házi sz, gyakorlások
által, keresztény hitnek és vallásnak
ágazatirul való kérdések, sz beszélgé-
tések, szüntelen való intések, epéttö
példák, szükséges oktatások, feddödé-
sek, és az ö szorgalmatosságoknak meg-
jutalmazása által, az Isteni félelemre
föel indítani? Hogy minden féle esz-
köz által élő esméret oltassék beléjük a
FölsIstenrül, az utolsó iteletrül, a po-
kolrul és az örök életrül? Melly kevés
szü-

szü-
Iste
vel
az
kik
im
Mi
pal
bel
kér
de
ne
ne
ad
zár
ko
go
tra
ko
sze
fia
fol
ler
ler

szülek vagynak a kik gyermekekkel Isten igéjét olvastatnak, abbul valamit vélek mindenkor meg tartatnának, és az asztalnál fel mondatnának? avagy a kik oktatnak gyermekeket, mikeppen imádjak ö magokban titkon az Istent? Miekeppen ojják magokat éjjel és nappal minden tisztátalan gondolatoktól, beszédektől és tselekedeteiktől? Mint kérdjék és próbálják meg magokat minden este minek előtte fekünni mennének, és mint jártak az ö szerelmes Istenek előtt? Annak okáért vagy hálaadással tartoznak, vagy magok meg alázásával, Oh errül nem is gondolkodnak! Hanem è világi szülek, az ö gondatlanságok és Isten országának hátra tevése által, inkább öntözik az ö pokolbéli átkozott és meg veszett természeteknek tsömötejét; hoñét ofztán az ö fiaikbül világiak, kevélyek, kívánatosok, henyelők, Isten utálók, engedetlenek, barom természetűek és Istentelenek nevelkednek nagyra, és az után meg-

még-is à házakbul à templomokban az
 Ur vatforájához üzettetnek. Oh Jaj
 minékünk hogy ugy meg vakéttattunk!
 Plato senkit oskolájában bé nem vett, ha
 előbb jól gyakoroltatott nem volt à
Geometriába, mert az ö *Philosophiaját* ab-
 bul vett példákkal szokta meg magya-
 rázni. Mitsoda reménységünk lehet hát
 minékünk à mi halgatóink felöl, à kik
 kézületlen és ki miveletlen sziv nélkül
 à köfség közé tudúlnak a' predikátiora,
 és ismét ki mennek onnét? - - - Innét
 nyilván vagon mi légyen első oka,
 hogy à mi *Evangelica* Gyülekezetünk-
 ben a' prædikáltatott igével olly keve-
 fet vigyenek végben, a' testi bátorság
 penig naprul napra miert öregbül? tud.
 il. NB. a' jó nevelésnek és a' jó formá-
 ban vett oskoláknak fogyatkozása - - -
 Az listen igéje magvának mi belénk kell
 oltatni (Jac. I. 21.) Immár penig a' palán-
 tának leg kevesbé olly méllyen kell a'
 földbe botsátkozni, hogy a' földnek ned-
 veségét magához vonhasa, másként
 a' mi

a' m
 meg
 szár
 Szer
 ban
 és o
 mék
 fek
 tato
 ves
 Od
 nya
 bac
 am
 ért
 ha
 me
 me
 pé
 ro
 ak
 lé
 ol

a' mi csak a' föld színére hintetik soha
 meg nem gyökerezik, de el kell néki
 száradni, nem lévén néki nedvesége.
 Szerelmes Atyámfia, hol oltathatik job-
 ban bé az ige, mint háznál a' vénektül
 és oskolában a' mesterektül: Itt az el-
 mék megtanittathatok, gyöngék, frif-
 sek és jó emlékezettel bírók. Az ok-
 tato vigyáz ki nevelkedik, s ki nem, ezre
 veszi ki fogja meg az Isten igejét ki nem.
 Oda járulnak a' magános intések, sa-
 nyaru *disciplinák*; A' tanulóknak sza-
 badságok vagyon meg Kérdezni ezt 's
 amazt mint tselekedjem? hogy kellen
 értenem? Ugy világossan meg mutat
 hadd nekik az élő kegyes, gyakorlást,
 mely a' Krisztus tudományából szár-
 mozik. Hozzá járul a' szüléknek jó
 példa adások.

Midön az Apóst. Sid. V. 14. gyako-
 roltatott érzékenységeket kíván, azt
 akarja hogy értelmünk, akaratunk, em-
 lékezetünk az álhatatos gyakorlás által
 olly állapotra és készségre jussön, hogy
 a' lé-

a' léleknek ereji az igében bé merülljenek, gyorsak és alkalmatosok legyenek azontul meg felelni a' kérdésekre; *item* Sz. elmékedéseket elő tenni, ditsérettel áldozni, a' gonosz kívánságokat meg öldökölni, a' Szomorúakat vigasztalni, a' bünösöket inteni, a' tudatlanokat tanértani. Ezekett kell az igaz Keresztény embernek tfelekedni, mellyre ketség nélkül kézség es gyakoroltatott érzékenységek kívántatnak. Azt kérdem, hol szerezhetni è kézséget (*habitu*) inkább mint az oskolában Isten kegyelme által? a' hol a' dolog kérdések es fel. által vitetik végben a' kegyésségrül, es abban való gyakorlásrül; mint szólnak a' dictumok es példák, miben állon a' választattáknak tufakodások? Mint tulajdonétfuk magunknak à kegyelemnek székít? mi kívántassék az igaz könyörgéshez es a' t. Ebbül meg tanulják a' gyermek. es leányzók (ha a' tanitto *serio propon*allja, es a' szülektül-is othon azont hallják - es látják) hogy nem kell jádzeni

jádz
jefz
és n
be, h
mie
ker
is k
a' n
het
gye
Itt
ny
ki n
ho
gó
hal
fzo
gy
ba
Ef
va
az
gy
de
ne

jádzani à kereftényi vallással. A' gör-
 jefzti fel a' sz. Lélek által az ö gyöngé
 és még è világban nem keveredett szivek-
 be, hogy è világi gyalázattal s. a' t. Sem-
 mi ne gondoljanak, de a' menyieket
 keresék. Itten a' késedelmes elméjü-
 is könnyen a' többiekkel érhet; itt kiki
 a' maga gyakorlása által szemet nyer-
 het, hogy láthassa mi fogyatkozása lé-
 gyen; és a' sz. életre még mihez fogjon.
 Itt a' kérdések és feleletek által tudos
 nyelvet, jó elmét, erős emlékezetet és
 ki mivel akaratot szerezhethet magának,
 hogy tanéthasson, imádkozhassék, buz-
 gó lehessen, a' predikációt haszonnal
 halgathassa. Ellenben penig a' hol
 szorgalmatossan nem oktattatnak és
 gyakoroltatnak a' házakban és oskolák-
 ba, készületlen menvén a' predikátiora.
 Esztendőriül esztendőre, vasárnaprul
 vasárnapra mig nem meg öszülnek; de
 az ige el fuj az ö fülök mellett, és a' viz-
 gyanánt el foly, gyönyörködtet ugyan,
 de nem épétt, a' fülbe száll, de a' szivbe
 nem oltatik 's a' t.

A' fel

*A' felnevelésről és kivált. az Oskolákrul,
Más idegen auctorbul à következőket
hozza bé p. 29. sqq.*

A' szüléknek, ugy mond, arra kell
szorgalmatosan vigyázniok, hogy
gyorsasággal és jó móddal idején korán
tanítsák gyermekeket à Kegyefiségre,
hollet ezek gondold jól meg: I. Hogy
à gyermekek előtt jó példával járj, ki-
váltk. penig azon légy, hogy ök tsak
egyedül jámbor keresztény emberek
körüli forgolódjanak, tehát gonosz tse-
léd ne tartassék à háznál, vagy közibe
ne botsáttassanak. Mert à gyermekek
hasonlatosok à majmokhoz, mivel
hogy azt örömöft követik à mit látnak,
az ő szivets kéjek még gyöngék, à mun-
kának tsupa tekéntibül-is *impressiót* és
annak bé nyomott képit fogadják:
Azért midön az Apostolnak gyerme-
kekkel à Kristusban volna köze, tehát à
maga példáját adja eléikbe I. Cor. XI. 1.
Ide tartozik (1) Elsöben és mindenek
fölött, hogy à szülék magok, jó példá-
val

val járjanak a gyermekek előtt; Nints itt hathatosb mint a szüléknek jó példa adások, mert a gyermekek jó vélekedésbe szoktak lenni az ő szüleik felől, őket jó virtusúaknak, böltsékeknek és értelmesekeknek tartják; A' mit azért látnak szüleiktől, azt jól tett dolognak állítják lenni, és ha jó módot adnak eleikbe azontul követik is azt. Ellenbe nints ártalmasb e világon, mint ha a szülék botránkoztató étellel járnak gyermekeik előtt, kevélyen, pompással, mertekletlenségben, tragar vagy más büdös beszédekkel s a t. (2) Arra kell vigyázni, hogy jámbor keresztény tseléd legyen a háznál, mert a között forgolodnak a gyermekek. Ha a szolgák és szolgálók tisztalanok, hazugok, feslett erköltsűek, majd meg tanulják azt tőlök. Egy Istentelen szolga sátán gyanánt vagy on a gyermekek között; ellenbe a Kegyes szolga mint az Angyal ő közöttök, és aranyat ér, oh hogy nem gondolkodnak errül fok szülék! hogy nem tekintik

kéntik meg kit fogadnak házokba! Tolvaj solgát nem szoktunk elszenedni házunknál; oh hát azt kelle elszenednünk à ki mi tülünk és fiainktul az Isteni félelmet el lopja (3) Ha à gyermekoskolában Küldetnek, tehát Istentelen Mesternek keze alá ne botsásd, külömben à te magzatodnak idvöségét adod el. Arra is kell vigyázni, hogy oskolába jó tanuló tárfai legyenek; Egy rühes juh gyakran meg rühesétti az egész nyáját, ha nem ojják azt tüle. II. Az Isteni dolgokban, és az idvöségnek fundamentomiban à következő módon jól oktattassanak. (1) Hogy elsőben csak à legkönnyebb és legszükségesb dolgokrul lassanként tanéttassanak; mint szinte à gyermek elsőben tejet, és az után adnak erős ételt, olly gyengén, mint egy tsöpögtefsék ö belejek az Istennek esmérere, p.ok. à teremtéfrül, az esetrül, à meg váltásrul, és az ujjonnan születéfrül. (2) Hogy ezt barátságossan tselekedjed mint egy játékba

tékba kérdések által, hogy a tanulók mind a' mestert mind a' letzkét meg szeressék. Igen fel indéttó áhétatósággal tselekedd penig ezt, hogy a' gyermek ne vélljek azt játéknak lenni, hanem hogy minden reverentiával legyenek az Isteni dolgokhoz. (3) Hogy ezt álhataratossan *continuéld*, a' gyermekek nyalakodó és kívánatos palatzkok, a' melyekben azért szüntelen tsöpögtesse valamit az Isten igéjének olajjából.

III. Kiki az ő házánál mindennémü hegyes gyakorláfokat (minémü az Isten igéjének olvasása, az ő sz. Nevének segétfégül hívása, Katechismusi *examen*, a' predikátióbul való kérdezödés's. a' t.) kezdjen, és azt minden nap a' gyermekeknek jelen léteken el végezze, abbul nagy áhétatósággal kérdeztesse, és arra is vitessenek, hogy ő magok mind ezen tiszteletnek részeit vegbe vinni próbálljak. Ide tartozik hogy a' témplomokba szoktassák, ottan szemek rajtok légyen, intsek a' figyelmetes halgatásra,

gatófra, buzgoságra és imádságra, hogy ezt könyv nélkül szivekbül bortsáfsák, úgy mint ha szüléjekkel nyájassan beszélnének, nagy bizodalommal járullanak Isten eleiben. Ha vétkeznek meg büntetteffenek, de okossan, nem hertelenkedésbül, hanem előre érdemeket eleikbe tegyék, az Isten igéjébül inteffenek, a' veszfzöt sem kell meg vonni tülök. Peld. XXIX. 26. De igen kemény se kívánnny lenni, inkább szép szoval késértfed jora hozni, meg ne keferítsed Eph. VI. 4. szerettetni kell vélek a' virtust s-magadat. Illyen nevelésnek minden állapotokba ki tettfszö hafznát le nem irhatni.

Az *Oskolákrul* írja a' Theologus, hogy onnétjönek hafznos, derék és ártalmas személyek, kik vagy elő mozdétják a' jót, vagy föl forgatják azt. Az ördög ravasz mester, ö sem él goromba és alkalmatlan eszközőkkel; hanem ö is a' mi oskoláinkba készétt arra tudósokat, de gonosf szivüeket. Ugy vigyázzunk
azért

azért a' mi veteményes Kerteinkre,
 hogy ottan a' Nemes tudománnyal
 együtt, a' Kegyes és sz. élet a' gyöngé
 földbe bé oltassék. Nints ártalmasb
 a' förgentz, eleven és szemes elménél,
 ha az kegyesség nélkül léfzen. Ellen-
 te nints alkalmasb az olly fris és tudos
 elménél, ha az sz. étellel van öfzve köt-
 ve. Meg gondolják azért a' tanítottok
 mi bizatott kezek alá, mert olly dolgot
 forgatnak, melly az egész országnak
 vagy világnak javát, vagy romlását fog-
 ja előbb mozdítani. Ohajtanánk a-
 zért, hogy a' mi tanítottink keresztyenyek
 lévén bár inkább à Kriftus keresztye-
 ditfékednének, és a' Kegyesléget fel-
 ljebb bötsülnis-elő mozdítani igyekez-
 nének, mint sem è világi tudományt-
 hogy a' Kriftus jól meg tanulhatnánk,
 a' kiben igazság vagyon, és föl öltöz-
 nénk amaz új-embert, melly Istē szerint
 teremtetett szentségben és igazságban
 a' t. Eph. IV. 21-24. E' végre az örökké
 valókat inkább mint sē az ideig valókat;
 E a' men-

a' mennyéieket, mint sem a' földieket
 üznék: Az Iftent tisztelnék és föllyebb
 bötsülnék minden teremtet állat-
 nál, tudománynál, és valami è világon
 na, ra tartatik Rom. I. 21. Mint hogy
 peng az Iftennek ésméretibül foly az
 igaz Isteni felelem e' végre szükséges,
 hogy mindenek fölött a' búzgó kö-
 nyörgésekre szoktattassanak: A' sz. irást
 ugy olvassák házonnal, ha az el olva-
 sott Historiából kérdettetnek *per circum-*
stantias: Az Evangeliumbul a' többiek-
 nek jelen létekbén egyik *recense* álljon
 egy *usust* a' másik mást: A' Predikáció
 közben írják azt az iffjak, mert többet
 tárthatnak meg, a' gondolatjok is job-
 ban figyelmeteségbe tartatik: A' ház-
 nál szüleiknek el mondják: A Keresz-
 tényi Vallás nem tsak mélységes Isteni
 dolgoknak tudásában áll, hanem a' sziv-
 nek el változásában; az isten képenek
 fel újjulásában és föllyül hallad minden
 emberi Mesterséget. Az iffjak tellyes-
 sek tudatlansággal, gonosz kívánságok-
 kal,

öldieket
öllyebb
állat-
világon
nt hogy
foly az
kséges,
gó kö-
sz. irást
el olva-
circum-
öbbsiek-
seálljon
dikáció
többet
is job-
A' ház-
Kerefsz
s Isteni
a' sziv-
épének
minden
tellyef-
ságok-
kal,

kal, mint valami meg rothadt test tel-
lyes ártalmas nedveslégekkel és férgek-
kel; ha azért ketszer háromszor a pré-
dikációra mennek, kérlek mi hasznot
vehetnek abbul? a mit ma tanultak
hólnap el felejtik. Egyik vasárnap az
itéletrül, misikon a Tisztaságrul, har-
madikon a bünrül 's a t. hogyan köfsék
ezt egybe? hogyan tudják a törvényt
az Evangeliomtul meg külömböztetni,
ha bár százszor tudják is a Katechis-
must. Az Urnak uta el kézfátessék
előre jó nevelés által, az után jön az Ur az
ő Templomába Mal. III. I. Legelteffé-
tek elsőbe jól a bárányokat, az után a
juhokat, hajtsátok meg a gyöngé ágats-
kákat, mert a vastagot nem hajthadd a
hová akarod. Mi tizen nyolcz Eszt.
Parlagon hagyjuk tövéseknek a mi
szántó földünket, és az után akarunk
neha, neha, egynehány szem magot
fellyül hinteni, melly ha a gazzal együtt
föl nevelkedik, kérlek mifsoda aratás
következik arra? A' huft a fazékhoz
E 2 éget.

égettetjük, hogy még az Istennek tüze se tisztithassa le (Ezech. XXIV. 11. 12.) Oh hát egy lágy meleg prédikáció tisztithatja e' ki? Pelágiánusok vagyunk, hogy az embernek meg térését olly könnyűnek lenni itélljük, mint ha az ember magát arra disponálhatná, avagy az Istent kísértjük, arra hagyván, hogy ő hatalmassan meg térítheti az embert, holott ő a jó nevelés által ígérte ki ofztani az ő Lelkét Prov. IV. 1-4. Deut. VI, 6, 7.

Hieron. Drexel.

de

Aeternit.

CONSID. I.

FIt nonnunquam, cum in semet descendit quispiam & instituenda Confessione conscientiam rimatur, ut copiosos serpentum nidos & tota viperarum agmina reperiat, mireturque secum ipse; Et quæso unde tantum veneni in meo pectore, unde tot pingves colubri, tot mortalia peccata? Unde tantus lacertulorum exercitus? unde tot foede & libidinosa

cogi-

cogitationes? Horreo ipse tam numerosam pestem. Ne mireris Caussam facile pandemus. Generandis serpentibus valde aptus est locus NB. & humidus & NB. neglectus. En duplex caussa! & humor loci & neglig. eorum, NB. qui Curare debebant. Idem prorsus est in animo humano, si pleraque oronis cura impendatur corpori, delicate id tractetur, laute nutriatur, epulis saginetur, voluptatibus mulceatur; animum incolam illius in humido habitare fatendum est, si jam accedat NB. incuria & neglectus Divinorum, vix ulla salutis habeatur ratio, modo salvum sit corpus, quicquid fiat animo - - quid mirum plurimos hic nasci serpentes, plurimas hic reperiri lethales noxas. Az az Gyakorta meg történik, hogy vallást akarván teñi vizsgálja valaki a maga lelki ésméretit, és fok kigyó fészkeket és mérges viperáknak egész feregeit tapaszttalja magába, honnét tsudálkozván mondja; Honnét vagyon én bennem ennyi méreg? honnét annyi kövér zomok kigyók, annyi halálos bünök? Honnét annyi gyi-

E 3

kok-

ek tüze
ll. 12.)
io tilz-
gyunk,
et olly
az em-
ragy az
hogy ö
mbert,
i ofzta-
VI, 6.7.

descendit
ni con-
um ni-
mire-
antum
olubri,
ertulo-
idiosa
cogi-

koknak seregei? honnét annyi undok és fajtalan gondolatok? Magam ifzonyodom è dögleletes mételytül. Ne tsudálkozzál; könnyen okát adjuk. A, kigyoknak szaporodásokra igen alkalmas à nedves és el hagyatott hely. Láthatza è két okokat, mind à helynek nedvesféget, mind azoknak *negligentiájok*kat, à k nek gődött kellett volna viselni. Szinte az vagyon az embernek lelkebe, ha mindè gond tsak à testre fordittatik, ö kényessen simitgattatik, bövön tápláltatik, minden féle gyönyörűségekbe kedve telik; Meg kell vallanunk hogy az abba lakó léleknek nedves helyen kell lakni. Ha már ehez járul à *gondatlanság az Isteni dolgoknak el mulatása*, ha à lélekre alig vagyon agság; tsak à test légyen egészséges, akár mint légyen a' léleknek állapotja -- mi tsuda ha sok kigyok nemzeteffenek abba, számtalan halálos vétek találtassanak.

M. Se-

M. Sebast. Mitternacht.

Reet. Geran, in Pedia.

C. II. EDIT. LIPS. 1666.

Mildön ama hires *Philosophus Deogenes* kérdeztetett volna τίς ἀρχὴ πολιτείας ἀπάσης Ugyan mi volna fundamentom a Politiai igazgatásnak és az egész ország javának? azt felelte (à mint *Stobonius*nál olvastatik *Serm. XLI.*) νέων τειφείας az, az a Germekeknek avagy iffjaknak jó neveltetések. Hasonló vélekedésbe volt ama világon hires *Aristot.* L. VIII. *Polit.* C. I. De ennek igasságáru nem fog kételkedni à kinek tsak okofsága léfzen - se azt ne gondollja valaki, à mint én jól neveltetem az én szüleim-tül, én is ugy tselekszem és elég léfzen, erre fenki ne *provocálljon*, vagy magát regulájul ne tégye - A szülék ne vélljek, mint ha szabad akaratjokban állana à fölnevelés, de tudják azt, hogy az Isten-tül keményen meg parantsoltatott Efes. VI. 4. hogy à légyen, intésbe,

E 4

fenyi-

I. Se-

fenyítékben, oktatásba az Isteni félelemre. Sz. Pállal egyez bölts Sirak, VII. 25. *Maximus Tyrius Loc. Comm. serm.* 139. és *Antonius serm.* 200. a ma' híres Atyának Kriszostom. Im észavait hozzák bé: *οἱ τις τῶν παιδῶν κοσμίωτης τε κὶ σοφροσυνης ἀμελεῖτες πατέρες παισοκτόνοι τοῦ χάνουσι, ἢ χαλεποτεροι ἢ ἐκῆνοι &c.* Ha a szülék nem vonják és szoktatják a gyermekeket tisztességre és mértékletességre, tehát gyilkosi azoknak, sőt még gonoszabak mint gyilkosi. Az ilyen szülék ellen kiált D. Luth. Tom. IV. Jen. Germ. f. 463. Vagynak ugymond, más szülék, kik azt gondolják, hogy elég az ha tsak ök házaságban élnek, vagy ha sokra megy tehát; ha jofzágot és tisztességet keresnek hogy. Fiaiknak nagy örökséget hagyassanak, semmit nem gondolnak a gyermek neveléssel. Esa' mint most némellyek mondják, ha az én fiam tsak annyit tanult, hogy azzal pénze nyerhessen, már elég tudos. Nemis akar most senki más kent nevelni

ni gyermekeket, hanem ravaszagra és
 ,mesterfegre, hogy az által el élhessenek.
 ,Semmikép nem gondolkodnak arrul,
 ,hanem hogy az ő szabad akaratjokban
 ,állon akár mint neveljék őket a' kinek
 ,mint tetűzik, mint ha Isten sem volna,
 ,a' ki nekik másként parantfolta volna,
 ,azt, hanem ő magok az ő gyermekek-
 ,nek Istenek és Urok s' a' t. Erre terhes
 okokat hoz bé, melly ártalmas emberek
 legyenek az olyan szülek, melly nagy
 kárt szereznek az Eklefiában es Polniá-
 ban-is; Es végre így rekeszti be: ,Ki
 ,vétkezés ilyen utálatofságban, hanem
 ,ugyan magok az' olyan Kegyetlen ár-
 ,talmas és mérges szülek, a' kiknek
 ,svagyon ugyan gyermekek, a' kiket Iste-
 ,ni szolgálatra nevelhetnének föl, de a'
 ,hasznak szolgálatjára nevelik. Jaj!
 ,fölöttebb való jaj! és ismét jaj! mind az
 ,illyeteneknek! Mert az illyeten szülek
 gonoszok a' vadaknál, mert ezek a' ter-
 mészetnek indittásából tanítják fiaikat,
 mindenik, az ő tulajdonsági szerint: A

E s

golya

golya az ö fiait vízfi a' levegő égbe mi-
 helen szárnyai nevelkednek, és röptülni
 tanítja őket. Mire teremtettek a' mi
 gyermekeink, hanem hogy az ég felé
 föl igazítsuk őket, hogy è világi szarán-
 dokságba oda föl gyűjtsenek kentset. Az
 Iszonyu Elefánt felöl írja *Strabo* L.
 XV. *Just. Lips. Cent. 1. Epist. 50.* és *Petr.*
Crinitius de honesta discipl. C. 13. hogy
 jelessen neveli fel az ö fiait, és ugyan ki-
 váltk. Való disciplinát tart arra. A'
 Delfin vagy tengeri dílnó felöl írja
Alianus L. 1. c. 18. hogy nagy munkával
 és fáradsággal szoktatja fiait a' halász
 előtt való szaladáfra. A' kik azért ke-
 veset törődnek a' gyermek nevelésén,
 hanem az ö ágyas házaknak oltoványját
 mint valami vad ágokat götsörtöfien,
 horgassan borgassan oda hagyják nevel-
 kedni, az oktalan állatoknál-is alább va-
 lok, hogy ne mondjam a' jó kertésznel.
 Valoba fohászkozáfra méltó dolog,
 hogy fok rendbéli szülék majd végetlen
 munkát és gondot, fok tisztefségeket
 és

és életeket is a' mulandokra fordítják,
 pel. ok. gazdagságra, épületre s. a' t. de
 à *Nemes gyermek nevelist* el mulatják: A'
 házi rend tartásba mindennek pompás-
 san kell lenni, jó tanított paripának,
 kutyának, agaraknak, karvolynak, so-
 lyomnak és eféle egyéb madarkáknak
 meg kell lenni, *item* jó palérozott
 fegyvernek minden szegéletbe kell tűn-
 dökleni, tsak a' Fiutt kell abba hagyni,
 annak drága elméjének kell tsimozatlan
 maradni és a' bünöknek rosdájátul meg
 emésztetni. *Diogenes* sok szokkal fed-
 dette *inertiam* & *inscitiam Megarensium*
 (talám nem kevesbé mi a' Magyarokét)
pecora sollicité curantium, juventutem mini-
me, és azt mondotta a' mint *Ælianus* bi-
 zonitja L. XII. hogy örömöstjebb lenne
 Megariaknak Ketskéjek nint fiok; mái
 nap mondaná inkább lennék ökrök
 vagy fürtelesek a' Magyaroknak, mert
 azokra szorgalmatosb gondot viselnek
 mint gyermekekre. Ezek és ezekhez
 hasonlók föl sörkenthetik a' szüléket,
 E 6   hogy

hogy ez után ne bocsátsák olly szabad
 kedvekre gyermekeket, hanem a' jó ne-
 velés felől szorgalmatosbak legyenek.
 A' kiknek pedig még ezek nem elégek,
 gondolják meg az Istennek rettenetes
 haragját és büntetését, melly azon szü-
 lék ellen volt s - vagyon-is, a' kik az Apo-
 stol intése szerint nevelik gyermekeiket.
 Az neveletlen gyermekek miatt szen-
 vednek végtére a' szülék nagy
 szív fájdalmakat, az egész família
 örök gyalázatot és szemre hányást,
 nagy sohajtva jaj kiáltást, ugy hogy
 még az orát is meg átkozzák, a' mely-
 ben az ollyan Fiu è világra születtetett,
 holott sem az ora sem a nap nem oka an-
 nak a' gonofznak hanem magok a' szü-
 lék, a' kik jobban nem nevelték gyerme-
 keket, és a' miatt kell osztán szív fájdal-
 lommal és ösz hajjal koporsóban szálla-
 ni nékiek. Azert méltán jól szivekre
 vehetik a' kegyes szülék a' mit Bölts Sa-
 lomon mond Péld. XXIII. 13. és ott Luth.
 in Glossa: ,Hate meg ostorozod tehát
 ,nem iut arra, hogy a' hohér ostorozza
 ötet,

ötet. Annak meg kell lenni, ha az Atya
 ,nem tselekezzi, hát a Mester Janko; valamelyiket senki el nem kerülheti; mert
 ,ez az Istennek ítélete, Luth. Kiváltk.
 hányják meg iól Sir. XXX. 7-14. A' ki pe-
 nig sem à sz. Leiket nem akarja halgatni,
 sem a' rettenetes példákkal nem gondol,
 meg lássa mint ad iövendöben számat
 ama kemény bíronak.

A' Testre való gondrul.

Nem kell gyöngé és drága ételekre
 szoktatni, mert az talám nem minden-
 kor és mindenütt lehet meg tülök, fő-
 képpen ha el szakadnak Atyok házok-
 tul, à szokást pedig az után-is meg ki-
 ványa à természet, és ha meg nem ad-
 ják neki à szokott táplálást, tehát el szo-
 kott szakaszkodni, néha az betegség és
 halál-is követi lásd Lockiust à Nemes
 Istjajknak fel nevelésekrül §. 13-15. *Qui*
corpus saginat animum emaciat azt mondja
Noblius Gnost. p. 8. can. v. 1. A' ruháza-
 tot à mi illeti nem kell drága, tzifra,
 tarka és lágy ruhákba járatni őket, mert

E 7

a' vé.

a' végre az elmét is bujaságra, kevélységre és pompára hajtja, úgy hogy az egész patrimonium se légyen elég a' magoktzifralásokra. Jól meg gondolta ezt ama *Lacedemonbéli* Fejedelem *Lysander*, mikor az ő Fiainak drága és tisztelléges ruhák ajándékoztattak *Dionysustul Sicilianak Tyrannusátul*, nem engedte meg hogy magokra vegyék, félvén attul, hogy az által kevélyfégre bujaságra és lágyságra ne szoknának a' mint ezt *Plutrachus* említti in *Lysandro*. Bizony ez a' Pogány fok keresztenyeket meg szégyenített amaz utólsó napon. Azt is intésre méltónak itélem lenni, hogy vitéz ruhába ne járasd fiadat, ha katonát nem akarsz belőlök tsinálni, mert elméjét is utánna szokta vonni. A' testnek gondviseeléséhez tartozik az is, hogy néha szabadság engedteffék nékiek, mert *Quod caret alterna requie durabile non est.*
Az elmére való gondviselésrül.

Mikor kell el kezdetni a' gyermekekkel a' tanulást? Fel, Mindjárt mihelezen szolni kez-

kezdenek, nem hatodik vagy hetedik
 ezt, mulva. A' kik ezt javallották a'
 régi jámborok, közül, értették az os-
 kolában küldést, nem az otthon való ok-
 tatást. Sem kakas, sem az ördög ki nem
 vakarhatja a' sz. Léleknek Timothe-
 us öreg Anyja felől tett ditséretét, hogy ö
 tsiötsömő korátul fogva tanétotta Timo-
 theust a' sz. irásokba. *Plutarch. Περὶ παιδεί-
 γων.* Azt akarja hogy *τὰ τεκνα ἐξ ὀνό-
 χων ἀπαλῶν à teneris unguiculis* a' mint
 Cicero magyarázza *Epist. l. Famil. L. VI.*
 Es a' mint *Plautus* szól in *Pseudolo*; *ab
 incunabulis*, az, az a' böltsötül kezdjék el.
 Mert nem helytelen mondia *Erasmus de
 liber. instit. Ut natus est homo, statim mori-
 bus discendis aptus est.* Maga az experi-
 entia tanitt, hogy mihelyen tsak ülni
 tud a' gyermek, már valamit lát s hall
 mindent el követni igyekezik, egy inté-
 fre maid öszvö tsukolja kezeit, más em-
 bernek kezeit meg tsukolja s-a' t.

Mitül örizzék magokat à szülék? F.
 Meg tanitt arra önnön maga az igafság-
 nak

nak Izája Mátt. XVII. 6. Ha tsak egy
 tsöp kerészteny vér vagy on a' szülékbe
 vagy Praceptorokba, előttök hordoz-
 zák ez igéket. Es mivel erre semmi
 nem hathatosbà példa adásnál, leg in-
 kább a' szüléktiek kell kegyes, mértékle-
 tes és kerészteni élettel előttök forgód-
 ni, hogy tsak leg Kissebbe se vehessenek
 látás, vagy hallás által botránkozást.
 Mellyre még a' Pogány Romaiak is
 vigyáztak, mert midön egy *Manlius*
 nevü tanáts Feleségét meg tsokolta
 volna az ő Leánya előtt, azért a' *Censor*
Catotul a' tanátsi rendbül ki tszittatott
Plut. in Praecep. Conjug. Hiero Syracusanus
 azért feddi *Epicharmus Poëta*, hogy egy
 disztelen igét mondott az ő Felesége
 előtt, a' mint ugyan azon *Plutarchus*
 bizonyítja *Apoph. Reg. & Imperat. In-*
venalis hasonloképpen jelessen ír ezekrül
 Sat. 14. v. 42. *Nihil dictu foedum, visuque*
haec liminata tangat, Intra quae puer est: Procul
hinc procul inde puella, Lenonum & cantus
pernoctantis parasiti. NB. *Maxima debe-*
tur

tur puero reverentia. &c. Az, az femmi
 fzemtelem dolgot nem kell tselekedni
 abban à házban à hol à gyermek
 vagyon, távul légyen onnét minden
 léder motskos beszédü szerelmes eneket
 éneklő: *Nagy bősület nyujtásék mindentül
 kisinyeknek.* Ha valami *morestelen* go-
 romba ember jön házadba, mindjárt ki
 vigyed elöle à gyermeket, hogy valami
 rut szót ne halljon tülö, vagy rut maga
 viseléfét ne lássa. Ha bort vagy sört
 arulatsz, vagy vendégséget indítasz,
 oda sebotsáffad, főkép ha olyan embe-
 rektalálnak öfzvä gyülni à kiktül vala-
 mi derekas dolgot nem hallhat vagy
 láthat; se à tseléd vagy akárkiis szit-
 kokkal, esküvéfekkel, otsmány fötsö-
 géfekkel, rut *gestusokkal* körülöttök ne
 forgolódjanak mert az által szoknak pa-
 rafzti grobianus erköltsökre. Kotska
 és kártya játékot éppen ne engedj né-
 kiek, mert azzal vesztik el leg jobb ide-
 jeket. Azzal jádzák el végre még à
 rajtok valót-iss-à t. *Adeo à teneris as-
 vescere multum est.* **A'**

A' mint közönségeffen minden pogány és utálatos vétkek, kép mutatás, gonosz és buja bé vett szokások a gyermeknevelésbul, mint valami megveszett bűdös tóbul és mérges forrásbul szármoznak; ugy nem kevesbé ide tartozik az is, hogy a melly szüléket Isten magzatokkal meg áldott, alig fordülnek fel, hogy majd testi gyönyörködtető vendégfégekbe botsáják (mellyet a pogányok is távoztattak) sőt magok taníttatják, abba gyönyörködnek, a melly bizony nagy bolondság, és fok ezeren az által pokolra tántzolja lelkeket, sőt mindnyájan valakik azt bűnnek nem esmérík lenni és pentenriát nem tartván el nem hagyják (*Holott jól tudom fok világ-hoz ragazkodó elmék ellenem kérdésbe fogják venni, ha szabade a tántz? De ezek ha igaz Evangelicusok olvassák a híres és Tudos Wockerodt Gothai Rečtornak errül irt külömbféle munkáit: Nékiink Magyaroknak elég lehet a mit hajdanában a mi kegyés jámbor és tudos eleink végeztek a Váradí synodusba,*
melly-

mellynek ez eránt szóló Canona Citálatik in
Agendis Reform. avagy tsak azt fontolják
jól meg à mit à régi jámborok szoktak mondani;
Saltus est circulus, cujus centrum est
diabolus) Ezekhez járul az is, hogy
 kéz akartva részegségre, torkoslágra és
 bujaságra szoktattatnak, midön lako-
 dalmakba botsáttatnak, főképp à hol az
 Atyafiaktul vagy más jó akaróktul eröl-
 tetnek: A' nélkül-is à gyermekek sem-
 mit nem tudnak à mértékletességhez,
 hogy arra vigyáznának, sőt az ö tulai-
 don *temperamentumok* minden mérték-
 letlenségre viszen, bár másoktul ne eröl-
 tessenek is. Meg látsák azért azok
 mint fognak meg állani à jövendő ke-
 mény ítéletbe, à kik à gyöngé palántá-
 kat mind addig bővön öntözik, míg
 gyökerekbül-is ki pároíjanak, és à sz.
 Keresztségbe beléjek foltatott lelki ned-
 vefséget és eröt, tud. il. az ujjonnan
 születést ki száraztatják. De hogy itt
 mindennek szája bé dugattafsek elég
 legyen erősségül bé hozni sz. Pál intését
 Efes.

Efes. VI. 4. *Ti Aryák neveljétek, fel à ti magzatitokat tudományba (avagy disciplinába) és NB. az Ur beszédenek intésebe, nem mértéklettségbe, hivságos testi gyönyörüségekre, bolond ugrálásokra és tántzolásokba; mert ekképpen nem hogy fol nevelnétek, de inkább megfojtjátok őket és à Molochnak áldoztatok, hogy végre a' gychenna tüzének fiaii legyenek. Mellytül Isten ójjon mindeneket. Amen.*

Kegyes Olvasó midön è munkat el végezném akadott kezembe egy alkalmas régi deák könyvetske melly-be is szép ide tartozó intéseket találtam, à ki kaphatja igen jól tselekszik ha ezzel Conferálni fogja; Auctor est M. Anton. Mokerus Prof. Erfurt. Evangelicus, scripsit de Liberali discipl. atque educ. liberorum salutaria vitæ præcepta ac morum honestatis & pietatis exempla ex sacris & profanis Auctoribus desumpta - - juxta tres ætates infantiam, pueritiam & adolesc. Edit. Francof. ad Mœn. 1577.

VE'GE.

Szent

Szent Dávid Soltaribulki vétet két Pfálmusok mellyek a kegyes Olvasónak elmélkedésére és lelki hasznára ide végrül fel tétettek.

C. SOLTAR.

ORvendeztetek az URnak földnek minden lakosi.

2. Szolgáljatok az URnak vigasággal; menjetek ö eleibe örömmel.

3. Tudjátok meg hogy az UR az Isten: ö teremtett minket, (ésnem mi magunk,) ö népe *vagyunk* és az ö mezeinek juhai.

4. Menjetekek bé az ö kapuin haláadásál, az ö pitvariba ditsérettel: adjatok hálákat néki, áldjátok az ö nevét.

5. Mert jó az UR: mind örökké *vagy* az ö irgalmasága; nemzetségről nemzetségre az ö tökéletessége.

CII. SOLTAR.

URam hallgasd meg az én imádságot; és az én kiáltásom jósson te hozzád,

3 Ne

3. Ne rejtse el a' te országodat én tőlem,
a' melly nap szorongattatom: hajtsd én
hozzám a' te füledet, a' melly napkiál-
tok; hamar hallgass-meg engemet.

4. Mert meg eméztetnek mint a' füst
az én napjaim, és az én tsontaim mint
az üszög meg égtének.

5. Az én szívem minekutánna meg-
verettetett, megfzáradott mint a' fű,
annyira hogy elfelejtkezze ételemrőlis.

6. An' én nyögésemnek szava miatt az
én tsontom az én húsomhoz ragadott.

7. Hasonlatossá löttem a' puztában
lakozó ökörbikához: olyanná löttem
mint a' bagoly a' puztában.

8. Vigyázok, és olyan vagyok mint
az egyedül való veréb a' házhéján.

9. Minden napon gyalázzal illet-
nek engemet az én ellenségim; és a' kik
engemet tsúfolnak, én reám esküsznek.

10. Annak okáért a' port mint a' ke-
nyeret éfzem vala; és az én italomat
könyhüllataffal egyelitem vala.

11. A' te haragod és busulásod miatt;
mert fel emelvén a' földhöz ütöttél en-
gemet,

12. Az

12. Az én napjaim hasonlatosok az elhanyaglott árnyékhoz ; és én mint a' fű megfűszáradtam.

13. Te pedig URam mind örökké megmaradsz, és a' te emlékezeted nemzetségrül nemzetségre *megmarad*.

14. *Azért* te felkelvén könyörülsz a' Sionon ; mert ideje hogy könyörülj rajta, mert eljött az idő.

15. Mert a' te szolgáid annak köveiben gyönyörködnek, és annak porán könyörülnek.

16. És félik a' Pogányok az URnak nevét, és e' földnek minden Királyi a' te ditsősegedet ;

17. Mivel hogy az UR meg építvén a' Siont, meg láttatott az ő ditsőségében.

18. Es a' nyomoróltaknak könyörgésekre tekintett, és azoknak könyörgéseket meg nem utálta.

19. Irattafsék-meg ez a' következendő nemzetségnek *hasznára*, hogy a' megújított nép ditsérje az URat.

20. Mivelhogy alá tekintett az ő maga-

ga-

gafságos szentséges helyéből: az UR a' mennyekből a' földre tekintett.

21. Hogy meg hallaná a' foglyoknak nyögéseket, és meg óldozná a' halálnak fiait.

22. Hogy hirdessék Sionban az UR nevét, és az ő dicséretit Jérusálemben:

23. Mikor *sók* népek gyűlnek egybe, és *sók* országok hogy szolgáljanak az Urnak.

24. *Ki* ez útban nyomorgatván az én erőmet, az én életemnek napjait meg rövidíti:

25. Ezt mondom azért: En Erös *Istene* ne vigy-el engemet az én napjaimnak felén; mind örökkön örökké vagyunk a' te esztendeid.

26. Minek előtte e' földet fundáltad volna, és a' te kezeidnek munkája, az egek *volnának*.

27. Ezek elvesznek, de te meg maradsz; mind ezek mint a' ruha meg avúlnak, mint az öltözetet el-
töztatod azokat, és elváltoznak.

28. Te pedig ugyan azon *vagy*, és a' te esztendeid el nem fogynak.

29. A' te szolgáidnak fiai megmaradnak, és azoknak magyok te előtted meg erősítettik,

R a'

nak
nak

UR

en:
e, és
nak.
zén
rö-

Uste-
im-
gy-

rad
az

ezek
et el-

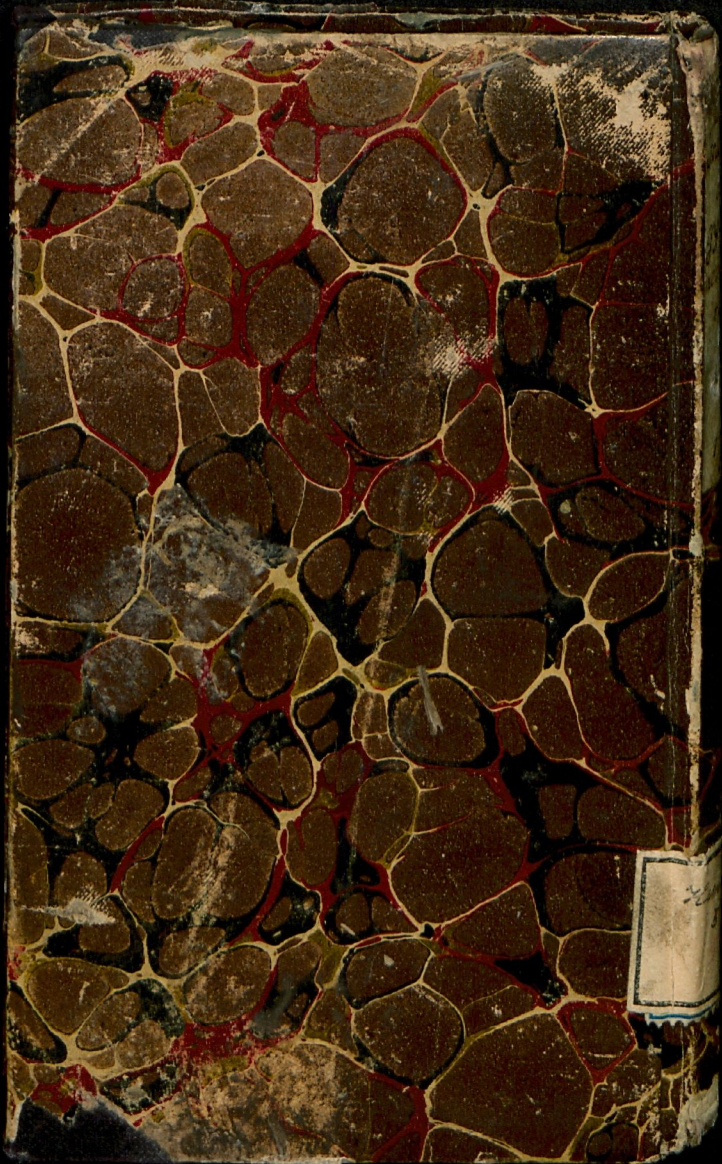
ten-

zok-

Ung VIII A 136

1018 R.

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

Inches

Centimetres

Augustus Herman. Franckelnek,
Sz. Ir. Prof. és Predikatornak
Oktatója

**A'GYERMEK NEVE-
LE'SRÜL**

Az igaz Isteni félelemre és
kegyességre

Mint vitéssének a kis Gyermeknek:
Közbeszéltetésbe foglaltatott Virth Ambrus
Norimb. Predik. által, most pedig szik-
séges voltaért és a közönséges haszonért ker-
desékbe foglalva Magyar nyelvre fordít-
tatott: Melly munkával minden válláson lé-
vők alkalmassan élhetnek, mert itt a hit
dolgarúl nem disputálhatik, hanem

**Kiváltképpen a kegyes
SZÜLE'KNEK
és a hiv
PRÆCEPTOROKNAK**

jö és kegyes tanítás adatik, mint viseljük magokat
jó lelki erővel a gyermekek korában, hogy az
ő szízekben az Istennek büszkeség alda-
sát várassuk magokra.

Nyomtatott Hallában Orban István 1. 1711.